

Miért és hogyan tanítsunk az antiszemitizmusról?

Javaslatok pedagógusok számára

2007 december

Tartalomjegyzék

1. Bevezető	3
2. Hogyan foglalkozunk az antiszemitizmussal az iskolában?.....	5
3. A pedagógiai megközelítés.....	7
3.1. Általános célok és elsajátítandó készségek	7
3.2. Módszertani alapelvek és stratégiák	8
3.3. Bevált gyakorlatok	11
3.4. Identitás és kontextus	12
4. Az antiszemitizmus típusai: tanácsok pedagógusok számára	15
4.1. Antiszemita sztereotípiák	15
4.2. Összeesküvés–elméletek	17
4.3. Antiszemitizmus és anticionizmus	19
4.4. A közel–keleti konfliktus és az antiszemitizmus	21
4.5. Antiszemitizmus és a holokauszt	24
4.6. Holokausztagadás	27
4.7. Antiszemita szimbólumok	28
1. Melléklet: Az antiszemitizmus munkadefiníciója	32
2. Melléklet: Ajánlott honlapok	34

Ez a dokumentum az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) által megjelentetett „Addressing Antisemitism: Why and How? Guidelines for Educators” című kiadvány nem hivatalos fordítása. A dokumentum eredeti, angol nyelvű változata a következő honlapon tekinthető meg:

http://www.osce.org/documents/odihr/2007/12/28962_en.pdf .

1. Bevezető

Ezek az ajánlások olyan tanároknak és pedagógusoknak szólnak, akik szeretnék a jelenkori antiszemitizmussal foglalkozni. Az útmutató általános összefoglalót ad a mai antiszemitizmus megnyilvánulási formáiról, szem előtt tartva, hogy az antiszemitizmus kontextusa nem csak országoként különböző, hanem minden egyes iskolai osztályban is más és más. Néhány olyan kulcsfontosságú, oktatásban használható alapelvet és stratégiát fogalmaz meg, amelyek segítségével a pedagógusok megfelelően tudják megközelíteni ezt az összetett és kihívásokkal teli témát. A mellékletekben további hasznos források és segédletek találhatók.

Az útmutató az antiszemitizmusnak azt a munkadefinícióját használja, amelyet az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) az Európai Unió Alapjogi Ügynökségével (FRA) (a Rasszizmus és Idegengyűlölet Európai Megfigyelőközpontjának utóda), zsidó civil szervezetekkel valamint szakértőkkel konzultálva dolgozott ki. Eszerint a megfogalmazás szerint, az antiszemitizmus „olyan sajátos kép a zsidóságról, amely alkalmas a zsidósággal szembeni gyűlölet kifejezésére. E megnyilvánulások irányulhatnak – a zsidó közösséggel azonosított – Izrael Állam ellen is. Az antiszemitizmus gyakran vádolja emberiségellenes összeesküvéssel a zsidókat, és a zsidókat teszik felelőssé azért, ha a dolgok általában rosszul alakulnak. Az antiszemitizmus – a zsidók felruházása negatív sztereotípiákkal és jellemvonásokkal – megjelenhet szóban, írásban és képi formában, valamint tettekben.” (lásd az 1. Mellékletet).

Habár az antiszemitizmus a holokauszt után szalonképtelenné vált, a felszín alatt azonban továbbélt. Vannak, akik azért fogadják el az antiszemita ideológiát, mert ennek segítségével értelmezik a világot. Az utóbbi évtizedekben az antiszemitizmus újabb formái is megjelentek, amelyek közül némelyik – például a holokauszttagadás vagy a másodlagos antiszemitizmus – közvetlenül a *soá*hoz kapcsolódik.

Az 1990-es évek végétől sok erőszakos antiszemita cselekmény történt. Zsidó és nem zsidó személyek, vagyontárgyaik, és zsidó közösségi intézmények – mint például zsinagógák – váltak a támadások célpontjaivá Európa szerte csakúgy, mint Észak–Amerikában. Mára az antiszemitizmus még az oktatási intézményekben is megjelent.

Az ODIHR 2006-os beszámolója – az EBESZ tagországokban elkövetett gyűlöletbűncselekményekről gyűjtött adatok – szerint, a zsidó iskolák ellen elkövetett támadások száma több országban emelkedett, és növekedett azon esetek száma is, amikor zsidó diákokat támadtak meg, zaklattak vagy bántalmazták az iskolában vagy úton az iskola felé. Arra is volt példa, hogy ezt saját osztálytársaik tették. Tanárok arról számolnak be, hogy a 'zsidó' szó népszerű szitokszóvá vált a fiatalok körében. Ahelyett, hogy az antiszemitizmus a szélsőséges csoportok keretein belül maradna, egyre inkább elfogadottá válik a társadalom széles rétegeiben. A közel–keleti konfliktus pedig gyakran az antiszemita megnyilvánulások igazolásául szolgál még a nem szélsőséges társadalmi körökben is.

A nemzetközi közösség, a kormányok, a civil társadalom és egyes emberek oktatási és figyelemfelhívó kezdeményezésekkel reagáltak ezekre a folyamatokra. Az útmutató célja, hogy tanácsokat és javaslatokat adjon tanároknak és pedagógusoknak, miként lehet felismerni, megelőzni és/vagy választ adni az antiszemitizmus megnyilvánulásaira. Azoknak a pedagógusoknak kíván segítséget nyújtani, akik szerint a diákoknak többet kellene tanulniuk erről a jelenségről, és meg kellene ismerniük az európai antiszemitizmus történeti és jelenkori jellegzetességeit.

Az EBESZ állásfoglalásai és tevékenysége az antiszemitizmus elleni küzdelemben

Az Európai Biztonsági és Együttműködési szervezet (EBESZ) a világ legnagyobb regionális biztonsági szervezete, melynek 56 tagállama majdnem az egész világot átöleli, Vancouvertól Vlagyivosztokig. Az EBESZ három területen közelíti meg a biztonság kérdését: a politikai–katonai, gazdasági–környezetvédelmi, valamint az emberi jogok és demokrácia (ez a biztonság úgynevezett emberi dimenziója) területein. Az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) Varsóban, Lengyelországban van, és a résztvevő államokat segíti az emberi dimenzió területén tett vállalásai megvalósításában. Ezek a vállalások az alapvető emberi és szabadságjogok teljes mértékű biztosítására és tiszteletben tartására irányulnak. A résztvevő országok kötelezettséget vállaltak a törvények betartására; a demokrácia alapelveinek támogatására a demokratikus intézmények felállítása, erősítése és védelmezése révén; valamint a tolerancia előmozdítására az EBESZ országokban. A tolerancia és a megkülönböztetés–mentesség területén az ODIHR olyan jelenségekre fordítja figyelmét, mint a gyűlölet–bűncselekmények, a rasszizmus, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus, a muzulmánokkal szembeni intolerancia és kirekesztés, valamint a vallás és meggyőződés szabadsága.

2000 óta az EBESZ 56 országa több nyilatkozatban reagált az antiszemitizmus megerősödésére, felismerve, hogy az antiszemitizmusnak új formái és megnyilvánulásai jelentek meg, amelyek fenyegetik a demokráciát, a kultúra értékeit, és az EBESZ országok biztonságát. A 2004-ben kiadott Berlieni Nyilatkozatban a résztvevő országok elkötelezték magukat, hogy „olyan oktatási programokat kezdeményeznek, amelyek célja az antiszemitizmus elleni küzdelem, és elősegítik az emlékezést a holokauszt tragédiájára és a holokausztoktatást, valamint az etnikai és vallási csoportok iránti tiszteletet”.

Az ODIHR – a résztvevő országokat támogatva – egy összefoglaló felmérést és elemzést készített arról, hogyan jelennek meg az oktatásban a holokauszt és az antiszemitizmus témái az EBESZ tagállamokban.¹ A 2005-ben a spanyolországi Cordobában megrendezett „Az antiszemitizmus és az intolerancia egyéb formái” című EBESZ konferenciát követően, a jeruzsálemi Yad Vashem-ben gyűltek össze a téma szakértői tizenkét résztvevő országból, hogy közösen dolgozzanak ki javaslatokat. Ezt a dokumentumot „Holokauszt emléknapi előkészítése: javaslatok tanárok számára”² címmel adták közre, amely ma már tizenhárom nyelven olvasható. Ennek, a pedagógusok számára írt útmutatónak az ötlete azon a konferencián is megfogalmazódott, amit a kanadai Winnipegben tartottak az Asper Alapítvány támogatásával. Ezen felül az ODIHR és az Anne Frank House – az egyes országok szakértőivel közösen – kidolgoztak egy tananyagot az antiszemitizmusról, amely már hét ország nyelvén elérhető³, és amelyeket további országok kiadásai követnek majd. Útmutatónknak többek között az volt célja, hogy további információkkal lássák el azokat a tanárokat, akik ezzel a tananyaggal szeretnének dolgozni.

¹ *Education on the Holocaust and on Anti-Semitism: An Overview and Analysis of Educational Approaches (A holokauszt és az antiszemitizmus az oktatásban: a pedagógiai megközelítések áttekintése és elemzése)* (Varsó: EBESZ/ODIHR, 2006), <http://osce.org/odih/item_11_18712.html>

² *Preparing Holocaust Memorial Days: Suggestions for Educators* (Holokauszt emléknapi előkészítése: javaslatok tanárok számára), EBESZ/ODIHR és Yad Vashem, 2006 január:

<<http://www.osce.org/odih/20104.html>>.

³ A tananyagok a következő honlapon találhatóak: <http://www.osce.org/odih/item_11_23875.html>.

A Yad Vashem munkája az antiszemitizmus elleni küzdelemben

A Yad Vashem-et, a Holokauszt Mártírjainak és Hőseinek Emlékhatóságát 1953-ban alapította az izraeli parlament. A Yad Vashem név, Ézsaiás könyve 56. fejezetének 5. verséből származik: „Adok nekik házamban és falaimon belül helyet, (...) örök nevet adok nekik ['hely és név', azaz 'yad vashem'], amely soha el nem vész.”

Kezdettől fogva a Yad Vashem feladatai közé tartozott a zsidó nép holokauszt történelmének dokumentálása, a hat millió áldozat emlékének és történetének megőrzése, a holokauszt örökségének átadása a következő generációk számára a gyűjtemény, a könyvtár, az oktatási központ, a múzeumok, a kutatási intézet segítségével, valamint a Világ Igazainak elismerése révén, akik az életük kockáztatása árán mentettek zsidókat a holokauszt idején.

A Yad Vashem jelentős hangsúlyt fektet arra, hogy a fiatal generációkat oktassa a holokausztról. A mai fiatalok még az előző generációk tagjainál is intenzívebben érdeklődnek személyes történelmük és identitásuk iránt. A Yad Vashem a múlt, a jelen és a jövő közötti párbeszédet támogatja azzal a céllal, hogy látogatóit az egész emberiség számára jobb jövő építésére ösztönözze.

A Yad Vashem rendszeresen szervez tudományos konferenciákat a különböző korok antiszemita megnyilvánulásairól, és minden évben tanárképző szemináriumokat tart, ahol a jelenkori antiszemitizmus is hangsúlyt kap. Ezen kívül számos, az antiszemitizmussal kapcsolatos tananyag és óravázlat, illetve a közel-keleti konfliktussal, az antiszemitizmussal, és a holokauszttal kapcsolatban feltett gyakori kérdéseket tárgyaló összefoglaló érhető el a www.yadvasem.org című honlapon.

2. Hogyan foglalkozunk az antiszemitizmussal az iskolában?

Az iskolában az antiszemitizmussal lehet spontán módon foglalkozni, amire egy konkrét – az osztályban, az iskolában, vagy a társadalomban tapasztalt – antiszemita megnyilvánulás ösztönözheti a tanárt. A másik lehetőség, hogy a tanterv – megelőzés céljából – előre tartalmazza a témát. Bárhogy is legyen, az antiszemitizmust multidiszciplinárisan kell megközelíteni: több tantárgynak is témája lehet, például az állampolgári ismereteknek, az irodalomnak, a művészeteknek, a történelemnek, stb. Dönthet úgy a tanár, hogy egy egész kurzust szentel ennek a témának, vagy ha ezt a tanmenet, vagy az idő szűke nem teszi lehetővé, akkor legalább egy erre a témára koncentrálnó tanórát. A keretektől függetlenül az a legfontosabb, hogy a témát megfelelő körültekintéssel közelítsük meg.

A pedagógusoknak olyan módszereket kell találniuk, amelyekkel nem csak a holokausztról adnak át ismereteket, hanem felhívják a diákok figyelmét az antiszemitizmusra is. A holokausztoktatás sok országban a hivatalos tanterv része, ami kifejezi ezen országok elkötelezettségét, hogy megőrizték ennek a tragédiának az emlékét és elősegítsék a holokausztról szóló oktatást, ami az egész emberiség, de különösen Európa kollektív emlékének része. A holokausztoktatás közelebb hozza a diákokat az antiszemitizmus áldozatainak tapasztalatához; felhívja a figyelmüket az egyén felelősségére és a hatalommal való visszaélés lehetőségére; szembesíti őket az antiszemitizmus lehetséges következményeivel; bátorítja a tanulókat, hogy emeljék fel szavukat a demokrácia mellett és győzzék le a közönyt olyan helyzetekben, amikor zsidók vagy mások diszkrimináció

áldozataivá válnak.⁴

A holokausztoktatással azonban nem lehet az antiszemitizmust megelőzni, és a holokausztoktatásnak nem is ez a célja. Az antiszemitizmus és a holokauszt ismerete nem zárják ki egymást, párhuzamosan is létezhetnek. A jelenkori antiszemitizmus gyakran olyan ügyekkel kapcsolatban jelenik meg, amelyek 1945 utáni eseményekhez kapcsolódnak, mint például a közel-keleti konfliktus, vagy a holokauszttal kapcsolatos viták. Ezeket – lényegükénél fogva – a holokauszt oktatása során nem lehet tárgyalni, külön témakört alkotnak. Mivel vannak olyan tanárok, akik éppen azért nem tanítják a holokausztot, mert félnek, hogy a diákok részéről antiszemita előítéletekkel és holokauszttagadással fognak találkozni, az antiszemitizmus jelenségének tudatosítása és az erről való beszélgetés egyenesen eszköz lehet a holokauszt hatékony oktatásához. A holokauszt és az antiszemitizmus két olyan téma, amit össze lehet, sőt össze is kell kapcsolni, de az egyikről való oktatás nem helyettesítheti a másikat.

Habár az antiszemitizmus példaként is felhozható, amikor a rasszizmust és kirekesztést tárgyaljuk az osztályban, a diákoknak érdekes és fontos lehet felismerni, hogy az is előfordul, hogy az antiszemitizmus együtt jár a zsidók teljes körű társadalmi befogadásával úgy Európában, mint Észak–Amerikában; vagyis ebben az esetben az antiszemitizmus nem jó példa a kirekesztésre a klasszikus értelemben. Ezen felül, a rasszista ideológiák bizonyos vonatkozásai az antiszemitizmusnak csak egy részét magyarázzák. Bár a történelem során a zsidók iránti gyűlölet elsősorban rasszista előítéletben és politikában öltött testet, használták azt a vallási ellentét, a kulturális hagyomány, valamint az Izrael Állam által képviselt zsidó néppel szembeni ellenségesség kifejezésére is. Amikor az interkulturális oktatás keretében foglalkozunk az antiszemitizmussal, nehézséget jelenthet az antiszemitizmus egy különös vonásának megértése: az antiszemitizmusnak nincs szüksége zsidókra, ahogy azt az „antiszemitizmus zsidók nélkül” megfogalmazás is mutatja.

A jelenkori antiszemitizmust az emberi jogok keretében is tárgyalhatjuk. Bár ez a megközelítés sikeres lehet a mások iránti tisztelet, megértés és egyenlőség normájának kialakításában, a diákoknak érdemes megmutatni azokat a konkrét történelmi összefüggéseket, társadalmi és kulturális folyamatokat is, amelyek kapcsolatban állnak az antiszemitizmussal.

Nyilvánvalóan, sok megközelítési lehetőség létezik, amelyek kiindulási pontként szolgálhatnak, hogy felhívjuk a figyelmet az antiszemitizmus jelenségére. Azt azonban sosem szabad elfelejteni, hogy az antiszemitizmus egy nagyon összetett, többdimenziós jelenség, és emiatt az oktatásban is többféle megközelítési módszert kell választanunk.

⁴ Lásd a "Tanároknak és szakértőknek: oktatási javaslatok" című részt, a Holokauszt oktatásával, emlékezetével és kutatásával foglalkozó Nemzetközi Együttműködési Munkacsoport honlapján: <http://www.holocausttaskforce.org/teachers/index.php?content=guidelines/menu.php>

3. A pedagógiai megközelítés

Ennek az útmutatónak a célja az, hogy két módon is segítse a tanárokat:

- Felvázolja azt, hogy milyen készségeket sajátíthatnak el a diákok az antiszemitizmus kérdésével való osztálytermi foglalkozás révén;
- Segítséget és háttér információt ad azzal kapcsolatban, hogyan lehet felismerni és reagálni bizonyos antiszemita sztereotípiákra és/vagy az antiszemita megnyilvánulások egyéb formáira.

3.1. Általános célok és elsajátítandó készségek

Nem szabad előzetesen azt feltételezni, hogy a diákok tisztában vannak az antiszemitizmus létezésével. Azonban joguk van erről a jelenségről tudni és tanulni. Valószínűleg lesznek olyan diákok, akik már valamilyen módon találkoztak a problémával, és így van fogalmuk arról, hogy melyek az antiszemitizmus jellemzői, mások viszont azt fogják gondolni, hogy az antiszemitizmus a holokausztot követően megszűnt létezni. Előfordulhat, hogy a tanárookra marad a nehéz feladat, hogy felvilágosítsák tanítványaikat, mit jelent a jelenkori antiszemitizmus, milyen megnyilvánulási formái vannak, és arról a tényről, hogy ez az egész világra kiterjedő probléma. Az antiszemitizmusról szóló oktatásnak először is és legfőképpen, az a célja, hogy felhívja a figyelmet a jelenségre.

Az oktatás további célja lehet, hogy aktívan megelőzze az antiszemitizmust és választ adjon rá. A tanárok, azon túl, hogy a zsidó történelemmel, kultúrával, és az antiszemitizmus történetével kapcsolatban tudást adnak át diákjaiknak, arra is lehetőséget biztosíthatnak nekik, hogy elsajátítsanak bizonyos értékeket és hozzáállást, valamint olyan készségeket, amelyek segítségével képesek lesznek kritikusan közelíteni az ilyen megnyilvánulásokhoz, és aktívan ellent is tudnak állni az antiszemitizmusnak és az előítélet más formáinak.

Mindezek figyelembe vételével az antiszemitizmusról szóló oktatás tegye képessé a diákokat arra, hogy:

- Ismerjék fel és utasítsák el mindazokat az antiszemita sztereotípiákat és gondolkodásmódokat, amelyek a nyelvben, a médiában, a társadalomban, a kultúrában és a szélsőséges ideológiákban gyökereznek. Ennek következtében kisebb lesz annak az esélye, hogy a diákok elfogadják az antiszemita nézeteket, ha ilyenekkel találkoznak;
- Tanulják meg azt, hogy mások véleménye lehet eltérő, és mégis ugyanannyira értékes. Így a tanulók motiváltak lesznek arra, hogy pozitív elemekre épülő identitást építsenek fel, és ne negatív, antiszemita sztereotípiák révén határozzák meg saját magukat.
- Értsék meg azt, hogy minden emberrel egyéni és egyenlően kell bánni, ez hozzájárulhat ahhoz, hogy toleránsabbak legyenek, és értékékként tekintsenek a különbözőségekre a saját iskolai közösségükön belül is.

Előfordul, hogy az iskolában tapasztalható antiszemita megnyilvánulások kínálnak lehetőséget arra, hogy foglalkozzunk a témával az osztályban. Ilyen esetekben, ha az antiszemitizmus megjelenésére úgy *reagálunk*, hogy az gondolkodásra készíti a diákokat, akkor biztosíthatjuk azt, hogy:

- A tanulóknak lehetősége nyílik aktívan foglalkozni egy társadalmi

problémával, így nem maradnak kívülálló, közömbösek vagy passzívak; ennek révén fontos állampolgári készségeket sajátíthatnak el.

- A tanárok és a diákok szembesülhetnek saját előítéleteikkel, és a tanulási folyamat során megváltoztathatják azokat;
- A tanároknak lehetősége nyílik arra, hogy feltárják azokat a súlyos problémákat, amelyek gyakran a diákok antiszemitizmusának hátterében állnak.

Továbbá, az antiszemitizmussal való foglalkozás néhány olyan célkitűzést is magába foglalhat, amelyek képessé tehetik mind a tanárt, mind a diákokat arra, hogy:

- Elismerjék, hogy a judaizmus egy a különböző vallások közül, Izrael pedig egy demokratikus ország; megértsék azt, hogy a zsidóság milyen szerepet töltött be a történelemben, és mivel járultak hozzá az európai és más kultúrákhoz;
- Elfogadják a népek közötti sokszínűséget, és elismerjék ezek egyenlőségét, valamint azt, hogy ezek mindegyike egyformán emberi. Az emberi jogoknak és az emberek egyenjogúságának elismerése segítheti a diákokat abban, hogy felismerjék és tiszteljék az emberek közötti különbségeket;
- Tudatosítsák azt, hogy az antiszemitizmus a többségi társadalom problémája, nem pedig a kisebbségé, és ismerjék fel az antiszemitizmusnak a társadalomra és saját magukra gyakorolt negatív hatását;
- Arra ösztönözheti a diákokat, hogy megkérdőjelezzék a leegyszerűsítő világmagyarázatokat, mint például a kérdések abszolút jó és abszolút rossz dimenziókban való értelmezését; és arra, hogy alkalmazzák a kritikai gondolkodást;
- Értsék meg, hogyan működnek az előítéletek, a bűnbakkeresés, az összeesküvés–elméletek és a kirekesztés;
- Tudjanak azonosulni a kisebbségekkel, amikor azok diszkriminációval és ellenségességgel szembesülnek;
- Tanuljanak meg ellenállni a kirekesztő és sértő előítéleteknek, és ébredjenek rá, hogy milyen személyes felelősségük van demokratikus és pluralista társadalmakban élő állampolgároként.

3. 2. Módszertani alapelvek és stratégiák

Ezen célok elérése érdekében számos kihívással kell szembenéznünk. Először is, a tanárok és pedagógusok általában elkötelezettek az iránt, hogy elítéljék az antiszemita nézeteket és sztereotípiákat, valamint az intolerancia és a diszkrimináció egyéb megnyilvánulásait. Ugyanakkor komolyan akarják venni azokat a diákokat is, akik ilyen nézeteket képviselnek és hangoztatnak. Más szóval, a tanároknak úgy kell ellentmondaniuk ezeknek a nézeteknek, hogy közben ne veszítsék el a kapcsolatot a nézeteket hangoztató diákokkal. Kihívást jelent az is, hogy egyszerre képviseljük a vallásszabadság és a szólásszabadság emberi jogait, ugyanakkor tiltakozunk is az ezekkel a jogokkal való visszaélés ellen, amikor azokat rasszista és antiszemita elvek hangoztatására használják fel. Ezen felül bár a tanároknak átfogó képet kell adniuk az antiszemitizmus és a zsidóellenes sztereotípiák történetéről, és arról miért kell elutasítani ezt a mélyen gyökerező gyűlöletet, de ugyanakkor meg kell próbálniuk biztosítani, hogy az oktatás ne váljon dogmatikussá, legyen interaktív, érdekes és magával ragadó. Az a cél, hogy a diákok úgy kapjanak objektív, átfogó képet az antiszemitizmus hosszú történetéről, a téma összetettségéről, és az antiszemitizmus különböző megnyilvánulási formáiról, hogy az ne váljon nyomasztóvá számukra.

A következő javaslatok olyan tanároknak szólnak, akik szeretnék az antiszemitizmus kérdésével foglalkozni, felhívni a diákok figyelmét erre a jelenségre, és megfelelően reagálni az iskolában előforduló antiszemita megnyilvánulásokra.

- **Teremtsünk elfogadó légkört**

A tanároknak és a diákoknak olyan befogadó légkört kell teremteniük, amelyben mindenki úgy érzi, nyíltan beszélhet még kényes kérdésekről is. Olyan alapszabályokat kell lefektetni, amelyek hozzásegítenek ahhoz, hogy őszinte beszélgetések alakulhassanak ki a tisztelet légkörében. A tanároknak tisztában kell lenniük az osztályban kialakult hierarchiával, és minden diákot be kell vonni a beszélgetésbe, mindenkit meg kell hallgatni. Ha kialakult a megfelelő légkör a tanárnak lehetősége nyílik arra, hogy megértse, hogy az adott diák antiszemita nézetei és sztereotípiái mögött milyen okok húzódnak meg. A szorongás, a frusztráció vagy a negatív személyes tapasztalatok nyitottá tehetnek embereket ezen ideológiák által kínált olcsó megoldások iránt.

- **Legyünk türelmesek**

A tanároknak időt kell hagyniuk arra, hogy bizonyos folyamatok lépésről lépésre kialakuljanak. Ennek egyik módja az lehet, hogy kevésbé összetett témával kezdünk, vagy olyan kiindulási pontot adunk, amelyhez a diákok többsége könnyen tud kapcsolódni, és vonzó számukra. Ha van kapcsolódási lehetőség, akkor érdemes erre a kiindulási pontra visszautalni akkor is, amikor már máshol járunk a tananyagban. Türellem szükséges ahhoz is, hogy megtaláljuk a megfelelő megközelítési módot a különböző korosztályokhoz, és saját szintjüknek megfelelő információmennyiséget osszunk meg velük.

- **Legyünk világosak és következetesek**

A tanároknak felkészülteknek kell lenniük arra, hogy reagáljanak az antiszemitizmusra, ha előfordul az osztályban. Ha ilyen esetekben csendben maradnánk, az azt a benyomást keltené, hogy szemet lehet hunyni az előítéletek felett, vagy, hogy nem fontosak annyira, hogy odafigyeljünk rájuk. Hogy milyen mód és stratégia tűnik a legalkalmasabbnak arra, hogy megfelelő választ adjunk az ilyen megnyilvánulásokra, az a helyzettől és a kontextustól függ, de azt mindenképpen egyértelművé kell tenni a diákok számára, hogy az antiszemitizmussal kapcsolatban zéró toleranciát képviselünk. Döntő lehet az ezzel kapcsolatos kiszámíthatóság és egyértelműség mind a diákok, mind családjuk számára.

- **Kerüljük a prédikációkat**

A prédikáció nem hatékony módszer arra, hogy az előítéletes gondolkodásmódot megváltoztassuk; valójában pont az ellenkező hatást váltja ki. Éppen ezért a pedagógusoknak lehetőséget kell biztosítaniuk, hogy diákjaik megoldják a konfliktusaikat, megbeszéljék a problémáikat, különböző kiscsoportokban együtt dolgozzanak és kritikusan gondolkodjanak. Így végül, az interaktív, diákokat bevonó tanítási stratégiák biztosíthatják, hogy a diákok ne kerüljék ki ezt a nehéz témát, olyan területté váljon ez számukra, ami iránt néhányan akár mélyebb és hosszú távú érdeklődést is kialakítanak.

- **Ne felejtjük, hogy egyetlen ember is előidézhethet változást**

Minden embernek lehetősége van a választásra, éppen ezért felelős azért, amit tesz. Erről szóló illusztrációinkat választhatjuk a történelemből, vagy a mai társadalmi

életből. A diákok így megérthetik és megtanulhatják azt, hogy felelősek saját cselekedeteikért, és felmérhetik döntéseik következményeit. Ennek révén az is kiderülhet számukra, milyen pozitív hatással van egy közösségre, amikor az egyének bekapcsolódnak a polgári kezdeményezésekbe és hajlandóak a társadalmi szintű felelősségvállalásra.

- **Legyünk realisták**

Bár a tanárok célja mindig az lesz, hogy megelőzzék, illetve, hogy reagáljanak az antiszemita megnyilvánulásokra, vannak természetesen bizonyos korlátok. Fontos, hogy ne csak a célokat jelöljük ki, de mérjük fel reálisan az oktatás lehetőségeit és korlátait is. Természetesen, egyetlen tanár a rendelkezésére álló szűkös forrásokkal és a rendelkezésére álló korlátozott idővel nem lesz képes egyedül megoldani az antiszemitizmus problémáját.

- **Bátorítsuk az önvizsgálatot**

A tanároknak is, és a diákoknak is, el kell azon gondolkodniuk, hogy ők maguk milyen képet alakítottak ki a zsidókról, és hogy ezt a képet nem befolyásolták-e előítéletek. Ha vannak zsidó származású diákok az osztályban, akkor az ő szempontjaikat is figyelembe kell vennünk. Ahogy mindenfajta előítélettel kapcsolatban, úgy ez esetben is tanulhatunk abból, ha megértjük, hogy egy-egy személlyel kapcsolatban szerzett rossz tapasztalatot vagy jellemzőt nem szabad általánosítani, és egy egész csoportra kivetíteni.

- **Használjunk személyes példákat**

A tanárok alkalmat adhatnak a diákoknak arra, hogy megosszák saját élettapasztalataikat. Az osztályterem lehet az a hely, ahol a különbözőségeket értékeli, az egyes diákok tapasztalatait nem tekintik jelentéktelennek vagy hiteltelennek. Sok tanuló könnyebben beszél az antiszemitizmusról, ha előtte lehetőséget kapott arra, hogy beszámoljon a saját tapasztalatairól a diszkriminációval és a kisebbségi identitásokkal kapcsolatban. Ugyanakkor fontos, hogy megtanuljanak elvonatkoztatni saját tapasztalataiktól, és hogy általánosítások helyett meglássák a különbségeket.

- **A kritikai szemlélet kialakítása**

Az előítélettel szembeni küzdelemben fontos, hogy felismerjük a különböző nézőpontokat. Például, amikor egy olyan zsidó ember beszámolóját olvassuk, aki megtapasztalta az antiszemitizmust, több megértést és nagyobb empátiát fogunk érezni azok iránt, akik antiszemita diszkrimináció vagy gyalázkodás áldozataivá válnak. A különböző nézőpontok bemutatása akkor is fontos, amikor képeket tanulmányozunk. Érdemes felhívni a diákok figyelmét, hogy bizonyos képek kifejezetten antiszemita szempontból ábrázolják a zsidókat. Például, meg lehet kérni a diákokat arra, hogy elemezzék, milyen motivációk vezérelték a fénykép készítőjét.

- **Próbáljuk meg elkerülni, hogy a zsidókat áldozatként mutassuk be**

A zsidókról nem szabad áldozatokként gondolkodnunk. A zsidók is egyének, mint bárki más, akiknek saját életük és személyiségük van, és identitásuk is sok elemből tevődik össze.

- **Hangsúlyozzuk a zsidó tapasztalat sokszínűségét**

Az antiszemitizmus eszközei a sztereotipizálás, általánosítás és a hamis ok-

tulajdonítás. Annak érdekében, hogy ellensúlyozni tudjuk ezeket a torzításokat, hasznos, ha a diákok sok különböző példával találkozhatnak azzal kapcsolatban, hogy milyen sokféleképpen lehet megélni azt, hogy valaki zsidó. A zsidó identitásnak sokféle meghatározása létezett a történelem során éppúgy, mint a mai társadalomban, és a fiatalok körében.

- **Keressünk kapcsolatot az iskola és tágabb környezete között**

Tanácsos a szülőket, más családtagokat, sőt a tágabb környezet tagjait is bevonni a tanulási folyamatba, mivel ez biztosítja azt a kontextust (pozitívát és negatívát egyaránt), amely a diákokat a tanulásra ösztönzi. Ideális esetben ezeknek az erőfeszítéseknek az lehet az eredménye, hogy kialakul egy szélesebb hálózat a tolerancia védelmében.⁵

- **Kérjünk segítséget, ha szükséges**

Érdemes felvenni a kapcsolatot az iskola vezetésével, a szülőkkel, a rendőrséggel, vagy a tágabb környezettel, amennyiben erőszakos cselekmény vagy folyamatos zaklatás jut a tudomásunkra.

3.3. Bevált gyakorlatok

Annak ellenére, hogy ma már az iskolákban számos jól bevált oktatási gyakorlat létezik a holokauszt témájáról⁶, kevés olyan tananyag és iskolai feladat áll rendelkezésre, amelynek célja az antiszemitizmusról való oktatás lenne, különösen hiány van a jelenkori antiszemitizmus tudatosítását célzó tananyagokban.⁷

A tanároknak, akik a jelenkori antiszemitizmusról dolgoznak ki egyéni- és csoportfeladatokat, és projekteket diákjaik számára nemcsak a rasszista antiszemitizmusra kell koncentrálniuk, hanem azokra a ravasz, gyakran tudattalan megjelenési formákra is, amelyek generációról generációra hagyományozódtak át. A következő példák hasznosak lehetnek ebből a szempontból:

- Sokszor láthatunk falakon horogkereszteket és antiszemita feliratokat. Léteznek olyan kezdeményezések, amelyek keretében diákcsoportok ezektől az antiszemita graffitiktól tisztítják meg a környezetüket;
- Sok olyan utca van még ma is, amely egy-egy ismert antiszemitáról van elnevezve. Ez alkalmat adhat egy történelem-projekt elindításához, aminek révén a diákoknak lehetőségük nyílik arra, hogy kritikusan vizsgálják meg a helyi történelmet. Az önkormányzat vezetőinek feltehetik a kérdést, miért nem változtatták meg ezeket az utcaneveket. Mi több, diákok kutatómunkát végezhetnek egykori zsidó vagy nem zsidó lakosokkal kapcsolatosan, akik jelentősen hozzájárultak a helyi élet felvirágoztatásához, és javasolhatják, hogy a kérdéses utcákat inkább ezekről az emberekről nevezzék el;
- Annak ellenére, hogy az internet manapság egyik fő forrása lett az antiszemita propagandának, a diákok az interneten is végezhetnek kutatómunkát. A kutatás célja az lehet, hogy találjanak olyan szervezeteket és intézményeket, amelyek

⁵ „A helyi demokrácia fejlesztése a jobboldali szélsőségekkel szemben: Kelet-Németországban bevált gyakorlatok”, 23. sz. információs szórólap, a UNITED a Kultúráközi Fellépésért szervezet honlapja, <<http://www.unitedagainstracism.org/pages/info23.htm>>.

⁶ Lásd például, a „Holokauszt emlénapok előkészítése” c. dokumentumot, 3. megjegyzés; „Tanároknak és szakértőknek: oktatási javaslatok” 5. megjegyzés.

⁷ Lásd az ODIHR antiszemitizmus ellenes tananyagait, 4. megjegyzés.

aktívan küzdenek az antiszemitizmus ellen és támogatják a toleranciát. Egy másik lehetőség, hogy olyan híres zenészeket és/vagy színészeket keressenek, akik elkötelezetten harcolnak az előítéletek és intolerancia ellen;

- Idősebb diákok elméleti síkon is foglalkozhatnak az antiszemitizmussal, megismerkedhetnek azokkal a pszichológiai, szociológiai és filozófiai megközelítésekkel, melyek az antiszemitizmus okaira keresik a választ, vagy foglalkozhatnak az antiszemitizmussal kapcsolatos történelemvitákkal;
- A diákok emléket állíthatnak az antiszemitizmus áldozatainak, például egy emléktáblát azoknak a gyerekeknek, akiket saját iskolájukból deportáltak, vagy az antiszemitizmus – a holokauszt időszak előtti vagy az utáni – helyi áldozatainak emlékére;
- Vitákat és műhelyfoglalkozásokat lehet szervezni diákok számára, hogy megerősödjön bennük az antiszemitizmus elleni érvanyag;
- A zsidó temetők felkeresése szinten lehetőséget ad a diákoknak, hogy jobban kötődjenek saját lakóhelyük zsidó örökségéhez. Sok temetőt megszentelték vagy elhanyagoltak, a helyreállításukban való segédkezés megéri a fáradságot, és pozitív élményt adó tapasztalat lehet;
- Találkozás zsidó és/vagy izraeli diákokkal csereprogramok révén többek között azt a célt is szolgálhatja, hogy lebontsa a sztereotípiákat;
- A helyi zsidó közösséggel való kapcsolatfelvétel és a velük való találkozás jó lehetőséget biztosíthat arra, hogy a diákok többet tudjanak meg a zsidó kultúráról, hagyományokról és a közösség tevékenységeiről.

A pedagógusok számára sok segítséget nyújthatnak azok a források és feladatok, amelyeket országos és nemzetközi hálózatok, tanári egyesületek, a témára szakosodott intézmények és nemzetközi szervezetek kínálnak (lásd például ezek válogatott listáját a 2. Mellékletben). Az ODIHR Információs Rendszer a Tolerancia és Megkülönböztetés Mentesség Elősegítésére honlapon a jól bevált gyakorlatok hasznos gyűjteményét találjuk (<http://tandis.odihr.pl>).

3. 4. Identitás és kontextus

Amikor az antiszemitizmussal foglalkoznak az iskolában, a tanároknak tisztában kell lenniük az antiszemitizmus és a kollektív identitás különböző típusai közötti összefüggéssel általában, és azzal is, hogy az antiszemitizmus különböző megnyilvánulási formái hogyan jelennek meg ettől a kontextustól függően.

Identitás és antiszemitizmus

Sok országban az egy osztályba járó gyerekek különböző etnikai, kulturális, és vallási háttérből származnak. Ennek fényében érthető az, hogy a gyerekek nem ugyanazon történelmi narratívák, hagyományok és értékek alapján gondolkodnak, és az osztályban különböző kollektív identitások kerülnek egymással kölcsönhatásba. Másutt az osztályok összetétele sokkal homogénebb, és a multikulturalizmus elvont fogalomnak számít. A kollektív identitás azonban mindkét esetben – a multikulturális és a monokulturális helyzetben egyaránt – biztonságérzetet és stabilitást nyújt az egyéneknek, különösen válságok és változások idején.

Fontos, hogy a diákok ismerjék saját kultúrájukat. Ez azt jelenti, hogy a diákoknak fel kell ismerniük azt, hogy ők is, mint mindenki más, egy bizonyos kulturális háttérrel rendelkeznek. Ez a felismerés segíthet nekik abban, hogy megértsék, hogy az ő kultúrájuk sem egységes, hanem sokrétegű, és legfőképpen egy a sok közül. A tanulók így szembesülhetnek azzal, hogy nézőpontjukat milyen erősen meghatározza saját kultúrájuk, és felismerhetik, hogy más

nézőpontok is léteznek. A cél nem az, hogy leromboljunk minden fajta hagyományt és a különböző kollektív identitásokat, hanem az, hogy megtaláljuk a megfelelő egyensúlyt az egyéni és kollektív között, és hogy elkerüljük a kirekesztést. A tanárok annak a felismerésében segíthetnek, hogy a kollektív identitás nem szolgálhat az önbizalomhiány, vagy a gyenge önismeret kompenzálására, mert ez negatív következményekkel jár. Ehelyett, a diákoknak meg kell tanulniuk, hogyan tudják saját egyediségüket kifejezni és autonómiájukat megőrizni úgy, hogy eközben alkotó módon kerülnek kapcsolatba az őket körülvevő kultúrával/kultúrákkal.

Az antiszemitizmus és a különböző kollektív identitásforrások – mint a vallások vagy nemzetek – kapcsolatát úgy lehet megérteni, ha rámutatunk, milyen szerepet játszik az antiszemitizmus a társadalmi csoportok szerveződésében. Az antiszemitizmust mindig is felhasználták, és még ma is felhasználják arra, hogy segítségével csoportokat egyesítsenek és kijelöljék azok határait. Más szóval, az antiszemitizmus úgy hozza létre a „mi” csoportot, hogy kizárja belőle a zsidókat. Ezen felül, az antiszemitizmust arra is felhasználták, hogy tartalmat adjanak identitásoknak. Bizonyos identitások, ahelyett, hogy pozitív tulajdonságokra épülnének, elsősorban azon alapulnak, hogy ki vagy mi „ellen” jöttek létre.

Az antiszemitizmus és a kollektív identitások történetileg is kapcsolódnak egymáshoz. A modern antiszemitizmus például a XIX. században jelent meg, amikor a nemzetállamok kialakulása és megszilárdulása zajlott, és amikor a nemzet vált a legfontosabb politikai és kulturális referencia ponttá. Ebben az időben, az antiszemitizmus azokban a vitákban jelent meg és vált azok alkotó elemévé, amelyek arról szóltak, hogy mi és ki alkotja a nemzetet. Akkor is gyakran felhasználták, amikor olyan bűnbakra volt szükség, akit felelőssé tehetnek a nemzet bajaiért. Például, Németországban a zsidókat hibáztatták amiatt, hogy az ország elveszítette az első világháborút.

Különböző hátterek és kontextusok

A különböző kihívásokat a különböző kontextusoknak megfelelően kell kezelni:

- Vannak olyan országok, ahol az antiszemitizmus főleg anticionizmusként jelenik meg, a zsidó állam létjogosultságát vonja kétségbe, és fő témája a közel-keleti konfliktus. Ebben a kontextusban a tanárnak arra kell törekednie, hogy megmutassa a diákoknak, hogyan lehet a konfliktust megérteni ahelyett, hogy az osztálytermen belül is létrehozzuk azt. Azon túl, hogy megismertetjük velük azokat a legfontosabb tényezőket, amelyek meghatározzák a közel-keleti konfliktust, arról lehet beszélgetni a diákokkal, miként lehet megkülönböztetni az építő kritikát az antiszemitizmustól.
- Más országokban viszont, történelmi okokból, az antiszemitizmus másodlagos formái a meghatározóbbak. A zsidókra a holokauszttal és a kárpótlással kapcsolatos vitákban betöltött szerepükért neheztelnek. Ezek a nézetek gyakran párosulnak anticionista indulatokkal is. Ebben az esetben a közel-keleti eseményeket úgy állítják be, mint amelyek hiteltelenítik a holokauszt- emlékezet fenntartására irányuló erőfeszítéseket. A tanároknak lehetőséget kell biztosítani a diákok számára, hogy – alkotó módon – kifejezzék érzéseiket a holokauszttal és a közel-keleti konfliktussal kapcsolatban, nehogy azok antiszemita indulatokban keressenek levezetést. A két témát azonban egymástól függetlenül tárgyaljuk;
- Bizonyos országokban továbbra is jelen van a nacionalista ideológia, és gyakran nem tapasztalható semmilyen ellenállás, hogy antiszemita nézetek

társuljanak hozzá. Ezekben az esetekben az antiszemitizmus egyik generációról a másikra száll a kirekesztő, kritikát nem tűrő nemzeti történelmi narratívába és mítoszba ágyazva. Ezeket kell felülvizsgálni. Első lépésként a tanár felhozhatja olyan országok példáját, amelyek kritikusan szembenéztek saját történelmükkel, vagy ráébresztheti diákjait arra, hogy az antiszemitizmus globális probléma. Ez növelheti a diákok hajlandóságát, hogy a témával kapcsolatos beszélgetésekben – bár a saját nemzeti kontextusuk nézőpontját fenntartva –, de kritikus szemléletmóddal vegyenek részt.

- A tanároknak meg kell találniuk a módját, hogy hogyan kapcsolódhatnak diákjaik multikulturális háttéréhez. Emberi jogi nyilatkozatok vagy a nemzeti alkotmány tanulmányozása kiindulási pontként szolgálhatnak ehhez, egyben közös nevezőt is teremthetnek. Egyik lehetőség arra, hogy a különböző kultúrákhoz és kisebbségekhez kapcsolódjunk az, ha sokféle példát mutatunk be. Miközben a sztereotípiákat vagy konfliktusokat hasonlítjuk össze, kereshetünk történelmi példákat a békés egymás mellett élésre és kifejezetten jó kapcsolatokra keresztények, muzulmánok és zsidók között. Ennek klasszikus példája a X. századi Spanyolországban Cordoba és Toledo, ahol zsidók, keresztények és muzulmánok éltek egymás mellett, megosztva egymással gondolataikat. Egymás könyveit is lefordították, beleértve a Biblia és a Korán arab, latin és héber fordításait. Manapság pedig sok országban található példák a különböző vallási meggyőződésű csoportok közötti pozitív kapcsolatokra és együttműködésre.

Miközben erőfeszítéseket teszünk arra, hogy az oktatás révén küzdjünk az antiszemitizmus ellen, amennyire lehet, figyelniük kell az adott ország és a diákok egyedi jellegzetességeire, és amennyire lehet, igazodni is kell ezekhez. Ilyen tényezők például a sajátos történelmi és kulturális háttér vagy az, hogy melyek az antiszemitizmus legjellemzőbb típusai az adott országban. Ezzel együtt, a diákok háttérének figyelembevétele mellett ügyelnünk kell arra is, hogy megtanítsuk őket, miként haladhatják meg a kultúrájukat, hogyan hasonlíthatják össze alkotó módon saját nézőpontjukat másokéval.

A következő kérdések segíthetnek a tanároknak, amikor az antiszemitizmussal kapcsolatos órákra készülnek:

- Kik is pontosan a diákok? Mi a vallási, szociális, kulturális és politikai háttérük?
- Van-e előképzettségük az emberi jogokkal, toleranciával, és/vagy a holokauszttal kapcsolatosan?
- Történtek-e antiszemita megnyilvánulások az adott osztályban? Ha igen, mihez kapcsolódtak? Lehetséges-e, hogy a diákok rendszeresen szem- és fültanúi antiszemita megnyilvánulásoknak akár a médiában, akár saját családjukban, akár más társadalmi csoportokban, vagy a fiatalok csoportjaiban?
- Milyen típusú diszkrimináció és előítélet létezik az adott csoportban?
- Milyen tapasztalataik vannak az intoleranciával kapcsolatban?
- Volt-e lehetőségük a diákoknak arra, hogy valaha is személyes kapcsolatba kerüljenek zsidókkal?

Azok a tanárok, akik tisztában vannak az ezekre a kérdésekre adott válaszokkal, könnyebben tudnak reagálni a különböző kontextusokban felmerülő konkrét kihívásokra.

4. Az antiszemitizmus típusai: tanácsok pedagógusok számára

Az antiszemitizmussal való küzdelem akkor tűnik a leghatékonyabbnak, ha a tanárok jól képzetek a zsidó történelemben és az antiszemitizmus történetében. Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy az antiszemita kifejezések és sztereotípiák használata gyakran nem tudatos, és előfordul, hogy az antiszemitizmus nehezen megfogható, burkolt formában jelenik meg. A következő rész bevezetőként szolgálhat a napjainkban leggyakrabban előforduló antiszemita megnyilvánulások tárgyalásához, és segítséget ad abban is, hogy hogyan lehet ezekre reagálni. A háttér információkhoz gyakorlati példák kapcsolódnak, és ötletek arra nézve, hogy hogyan reagáljunk egy-egy konkrét sztereotípiára. Ezeket a háttér információkat azonban nem óravázlatnak vagy tananyagának szántuk.

4.1. Antiszemita sztereotípiák

A legtöbb antiszemita sztereotípiát megfosztja a zsidókat emberi mivoltuktól, veszélyes, alsóbbrendű és gonosz „mások”-ként ábrázolja őket, ami diszkriminációval, kirekesztéssel és üldözéssel párosul. Még a pozitív sztereotípiák sem ismerik el, hogy minden ember különböző és egyéni jellemzőkkel rendelkezik. Könnyebb, és talán kényelmesebb is, azt feltételezni, hogy egy csoporton belül mindenki ugyanazokkal a tulajdonságokkal rendelkezik, mint felismerni azt, hogy minden csoportot egyedi tulajdonságokkal rendelkező egyének alkotnak. Ha vannak is köztük hasonlóságok, azok az azonos történelmi háttérből származnak, és nem örökletesek, veleszületettek, vagy eleve elrendeltek. Vannak, akik jóindulatúan, antiszemita indíték nélkül használnak olyan sztereotípiákat, mint a „Hegedűs a háztetőn” vagy a „kelet-európai zsidó”, amelyekkel romantikus érzelmektől fűtve próbálnak feléleszteni bizonyos képzeteket. Fontos megérteni, hogy az antiszemita propaganda létezése miatt, amelynek a sztereotípiák létrehozása és megerősítése a célja, néhány zsidó számára még ilyen pozitív képzetek is sértőek lehetnek. Az ő esetükben még ezek a látszólag ártalmatlan képek is a több száz éves általánosító és megalázó sztereotípiák teljes arzenáljának emlékét hívják elő.

Ahhoz, hogy a diákok autonóm egyénekké váljanak, akik sikeresen és alkotó módon viszonyulnak egyre összetettebbé váló világunkhoz, fontos, hogy már fiatal korban megtanulják felismerni és elutasítani a bármely csoporttal kapcsolatos sztereotípiákat. Vannak olyan tanárok, akik kívánatosnak tartják, hogy a gyerekek elgondolkozzanak azon, hogy miért különböznek az emberek egymástól, ahelyett, hogy leegyszerűsítő magyarázatokat fogadnának el. Oktatási célunk lehet, hogy a fiatalok tanulják meg észrevenni és értékelni az őket körülvevő sokszínűséget, hogy magabiztosan vállalják és méltányolják azt, ami saját magukat egyedivé teszi.

Pedagógiai megközelítés

Amikor felbukkan az osztályban egy adott antiszemita sztereotípiát egy beszélgetés során, fontos, hogy először a sztereotipizálásról általánosságban beszéljünk, és csak azután térjünk rá az éppen említett sztereotípiára és annak történelmi hátterére. Az is lényeges, hogy a tanárok felismerjék, hogy ők maguk milyen képeket alkalmaznak a zsidókkal kapcsolatban, ők maguk hogyan sztereotipizálnak. Általában a sztereotipizálás megértése, és a sztereotípiák alkalmazásáról való beszélgetés pozitívabb hatást vált ki annál, mintha vitába bonyolódunk egy adott sztereotípiáról. A beszélgetés során világossá kell válnia, hogy mások a tények, és mások a vélemények. Kétféle sztereotípiát létezik. Az egyik teljesen a fantázia szüleménye,

ilyen például a zsidók világméretű összeesküvéséről szóló elmélet, vagy az a hiedelem, hogy a zsidók irányítják a pénzügyi világot és a médiát. A másik túláltalánosítja vagy eltorzítja a valóság egy bizonyos elemét. Ha meg tudjuk mutatni, miként torzítják el a sztereotípiák a valóságot, sikeresek lehetünk azok lebontásában. Például az, hogy sok zsidó származású kiválóság van egy adott szakmában nem jelenti automatikusan azt, hogy a terület zsidók irányítása alatt áll. És azt sem jelenti, hogy a zsidók veleszületetten lennének alkalmasok vagy alkalmatlanok bármely szakma művelésére. Nincs olyan szakma, amelyben különbséget tehetnénk annak zsidó és nem zsidó művelői között.

A sztereotípiákat szembesítsük az identitás más megközelítéseivel

A tanárok kezdhetik azzal, hogy megkérik diákjaikat, gondolkodjanak el saját különböző identitásaikon. Amikor arra kérjük a tanulókat, hogy gondolják át, hogy kik ők és miből áll össze saját identitásuk, bátoríthatjuk őket arra is, hogy mérlegeljék, mennyire fontosak számukra a nem, a vallás, a kultúra, a nyelv, a szexuális orientáció és a származás mellett a hobbiik, érdeklődési körük, eszményeik, és más egyéni sajátosságaik. Így a diákok megérthetik, hogy minden embernek eltérő és több rétegű identitása van, és senki nem akarja, hogy egyetlen hovatartozás alapján ítéljék meg. Természetesen identitásunkra nagy hatást gyakorol neveltetésünk, de mindenki maga dönthet arról, hogyan határozza meg önmagát. Az ezzel kapcsolatos beszélgetésben ki kell emelni, hogy identitásunkat részben magunk határozzuk meg, részben mások tulajdonítják azt nekünk. Ha a diákok megértik az identitás fogalmát és jelenségét, ez segíteni fog nekik az elfogadás és kirekesztés – az emberek „ők” és „mi” csoportokba osztása – folyamatainak felismerésében is.

Mutassuk be a zsidó emberek sokféleségét

A zsidó életet úgy mutassuk be, hogy világos legyen a kulturális, a vallási és a politikai hagyomány sokfélesége. A zsidók különböző kultúrához, etnikai csoporthoz, nyelvi csoporthoz tartoznak, eltérnek egymástól életmódjukban és a véleményeikben, csakúgy, mint a protestánsok, katolikusok, muzulmánok, vagy bármely más valláshoz tartozó csoportok tagjai. Különböző országokban élnek, és nem egyforma a külsejük. A tanulóknak meg kell érteniük, hogy a zsidó emberek ugyanúgy önálló egyének, mint mindenki más, és annak is kell őket tekinteni. A zsidók között nincs semmiféle titokzatos kötelék, az kapcsolja össze őket, hogy ugyanahhoz a valláshoz tartoznak, közösek a kulturális hagyományaik, és bizonyos történelmi tapasztalataik, és csoportként válnak az antiszemiták célpontjává. Bemutathatjuk a gyerekeknek például a zsidó fiatalok mindennapjait: ahogy egy európai országban futballoznak vagy barátokkal szórakoznak, vagy azt, ahogy Tel-Avivban strandolnak. A zsidó kultúráról és történelemről szóló órák lehetőség kínálnak arra, hogy – amikor zsidó írókról, művészekről és tudósokról beszélünk – bemutassuk, hogy életük mennyire nem illik a sztereotípiákba. Életrajzuktól vett példákkal mutathatjuk be a saját magunk által és mások által meghatározott identitások egymásra hatását. Érdekes felkutatni olyan zsidó származású emberek történetét, akiknek jelentős szerepük volt az adott nemzet történelmének vagy jelenének alakításában. Vitassuk meg életpályájukat vagy azt, hogyan beszéltek az antiszemitizmusról. Az általánosítás és sztereotipizálás értelmetlenné válik konkrét személyek élettörténetének tükrében.

A tudattalan antiszemitizmussal való szembesülés

Segítsük diákjainkat abban, hogy felismerjék azt is, amikor nem szándékosan ugyan, de antiszemita kifejezéseket használnak, vagy zsidókat antiszemita szemszögből értékelnek. Már ennek tettenérése is megoldhatja a problémát, és ráveheti a diákot, hogy a jövőben jobban figyeljen oda erre. A pedagógusnak bölcsen kell megválasztania az alkalmat és időpontot,

amikor egyénileg, vagy az egész csoporttal meg lehet beszélni ezt a problémát. Ha vannak zsidó származású diákok az osztályban, akkor még óvatosabbnak kell lennünk azzal kapcsolatban, hogy mit vitatunk meg a beszélgetés során.

Nem létező sztereotípiákkal ne foglalkozzunk

A tanárok lehetőleg ne térjenek ki olyan sztereotípiákra, amelyeket a diákok nem említenek meg. Fontos, hogy tudatában legyünk a képek hatalmának és annak a veszélynek, hogy az általunk bemutatott sztereotípiák megmaradnak a diákok emlékezetében. Ezért kell körültekintőnek lennünk akkor is, amikor antiszemita képeket és fotókat elemzünk. Ha valaki ezekkel a képekkel dolgozik, akkor tanácsos azokat nagyon óvatosan kiválasztani, és olyan mélységben megtárgyalni, hogy a diákok képesek legyenek felismerni és kritikusan értékelni az antiszemita jegyeket.

Vigyázzunk a képek használatával

Vannak olyan iskolai tankönyvek, melyek antiszemita sztereotípiákat mutatnak be. Ha erre látunk példát, beszéljük meg és értékeljük ezt kritikusan a diákokkal. Általában is érdemes a képeket ezzel a kritikus attitűddel értékelni és körültekintően használni, legyen szó akár a holokausztról, akár az antiszemitizmusról. Az adott képet mindig helyezzük megfelelő kontextusba, nem feledve azt, hogy a képek önmagukban nem a valóságot jelentik meg, hiszen minden kép elkészítése mögött valamilyen motiváció áll. Az is világossá válhat – az osztályban is –, hogy ugyanazon a képen különböző emberek, különböző dolgokat vesznek észre.

4. 2. Összeesküvés–elméletek

Az összeesküvés–elméletek leegyszerűsített magyarázatot adnak a komplex valóságra úgy, hogy közben a tények nagy részét figyelmen kívül hagyják, hogy fenntartsák saját logikájukat és ellentmondás–mentességüket. Akik ezekhez az elméletekhez ragaszkodnak, gyakran azért teszik ezt, mert így olyan tiszteletet tudnak kivívni maguknak, amit más módon nem tudnának megszerezni. Bizonyos összeesküvés–elméletek szerint a zsidók titokban különböző társadalmi területeket irányítanak, és azokat saját, nem pedig a közjó érdekében rendelik alá, ami tönkreteszi a társadalmat, Katasztrófák idején, és amikor rosszul mennek a dolgok, a zsidók bűnbaképzés áldozataivá is válhatnak.

A történelem folyamán jól látható, hogy milyen rugalmasak az összeesküvés–elméletek. Európában a zsidók már a középkorban bűnbakká váltak, elsősorban a pestis járványok idején. A Közel–Keleten ezek az elméletek csak a XIX. században jelentek meg, az imperializmus kontextusában. Az úgynevezett „Cion bölcséinek jegyzőkönyve”, egy hosszú iromány, amely a zsidó vezetők állítólagos találkozásáról számol be, ahol arról tanácskoztak, hogy hogyan szerezzék meg a világ feletti uralmat. Az iromány fontos szerepet játszott a XIX–XX. század fordulóján, az oroszországi pogromok idején. A „Jegyzőkönyv” azóta már az egész világon elterjedt, és számos nyelvre lefordították. Ma az internet játssza a főszerepet az ilyen elméletek terjesztésében.

Az összeesküvés–elméletek az antiszemitizmus legfontosabb jellemzői közé tartoznak és ez az egyik oka annak, hogy az antiszemitizmus különbözik a diszkrimináció más formáitól. Más kisebbségektől eltérően, a zsidókat nagyhatalmú és befolyásos csoportnak tartják, és éppen a zsidóknak a többségi társadalmakkal való sikeres integrációja az összeesküvés–elméletek központi eleme. Az összeesküvés–elméletek hagyományosan a jobboldali ideológiákhoz kapcsolódtak, és az újabb generációk is átvették ezeket, de megtaláljuk őket a

szélsőbaloldalon is, valamint bizonyos vallási fundamentalista ideológiákba is beágyazódtak. Előfordul, hogy a főáramú politikában is megjelennek az antiszemita összeesküvés–elméletek, amikor bűnbakot keresnek az aktuális nehézségek magyarázatául, vagy amikor közös ellenségre van szükség, akivel szemben összefogást lehet hirdetni.

Az összeesküvés–elméletekre azért is kell reagálni, mert nemcsak azoknak ártanak, akiket összeesküvéssel vádolnak, hanem azokra is negatív hatással van, akik hisznek ezekben az elméletekben. Az összeesküvés–elméletek az elidegenedés érzéséből táplálkoznak, és tehetetlennek állítják be az embereket. A leegyszerűsített válaszok elfogadása eltántorítja őket attól, hogy választ keressenek az összetett problémákra. Nagyon sok összeesküvés–elméletben ott rejlik az ismeretlentől és a hatalomtól való félelem, a nagyobb összefüggések megértésére való képtelenség, és az az érzés, hogy nem tudunk hatást gyakorolni a dolgokra. Az összeesküvés–elméletek elfogadását pszichológiai stratégiaként is értelmezhetjük, amely révén az egyén igyekszik visszanyerni befolyását a fenyegető világ felett, amelyet képtelen megérteni. Vagy olyan eszközként, amelynek segítségével kifejezheti azzal kapcsolatos frusztrációját, hogy képtelen a megküzdésre. Ezeket a frusztrációkat, félelmeket és szükségleteket komolyan kell venni. A tanároknak olyan alternatív stratégiákat kell nyújtani a diákoknak, amelyek segítségével képessé válnak az életünk bonyolult kérdéseiben való eligazodásra.

Pedagógiai megközelítés

Az antiszemita összeesküvés–elméletek azt ígérik, hogy mindenre kiterjedő magyarázatot képesek adni és megnevezik a bűnöst. Ezenkívül ezek az elméletek általában a következő elemeket is tartalmazzák:

- A zsidókat a társadalomra veszélyesként állítják be;
- A zsidókat titkos és gonosz módszerek alkalmazásával vádolják;
- A zsidókat, mint idegen testet ("a másik") jelenítik meg, akik azért küzdenek, hogy befolyást gyakoroljanak és kárt okozzanak;
- Kétségbe vonják a zsidók lojalitását saját országuk és a más vallású emberek iránt.

Nagyon fontos a diákokat megismertetni és érzékennyé tenni őket az összeesküvés–elméletek jellegzetes logikájára, mert így megtanulhatják, hogy ne fogadjanak el leegyszerűsített fekete-fehér világmagyarázatokat. Célunk, hogy erősödjön a diákok önbizalma, és képessé váljanak arra, hogy szembenézzenek a frusztráció és a tehetetlenség érzéseivel. Legyenek tudatában saját autonómiájuknak, és ne higgyenek a külső erők kontrolljában.

Keressük meg, és nevezzük meg az okokat

Ha a diákok egy összeesküvés–elmélet mellett érvelnek, a tanárnak megfelelően kell reagálnia. Hasznos kideríteni az adott összeesküvés–elmélet háttérét (és forrását), és megtudni, mi az oka annak, hogy a diák szóba hozta. Vannak tanárok, akik nem szeretnek ezekről szópárbajba bonyolódni a diákokkal, ugyanis az összeesküvés–elméletek egyik jellemzője, hogy nem könnyű megcáfolni őket. Minél elképesztőbb egy elmélet, annál inkább állítja az magáról, hogy egy titkos összeesküvést leplez le. Ezért a beszélgetésnek inkább magáról az elméletről kell szólnia, megtalálni a választ arra, hogy miért vonzóak annyira az összeesküvés–elméletek, és milyen más stratégiákat választhatunk a világ megértéséhez. Ha a diákokat a rejtélyek izgalma vonzza az összeesküvés–elméletekhez, akkor a tanárnak meg kell találni a módját, hogy lehet ezt az érdeklődést kevésbé kártékony alternatívákkal kielégíteni.

A média–jártassági készségek fejlesztése

Antiszemita propaganda videók és más tartalmak megtalálhatóak az interneten, karikatúrákon, képeken; a média pedig nagy szerepet játszik az összeesküvés–elméletek terjesztésében. Ezért fontos, hogy a diákok média–jártassági készségeket szerezzenek, és képessé váljanak megfelelő módszereket alkalmazni az információk kritikus feldolgozására, kiválasztására és mérlegelésére. Többek között legyenek képesek a szélsőséges állítások és összeesküvés–elméletek felismerésére és elutasítására. A diákok tanulják meg eldönteni, hogy mely információkat fogadják el megbízhatóként, és hogyan keressenek bizonyítékot érvényességükre. Ez nem jelenti azt, hogy meg kellene tiltanunk, hogy a diákok bizonyos médiacsatornákat használjanak, hanem azt, hogy – még akkor is, amikor az antiszemitizmussal foglalkozunk – bátorítsuk a diákokat arra, hogy az információ–forrásokat – például az internetet – pozitív célokra használják és kritikusan kezeljék.

A racionális hozzáállás és az aktív részvétel bátorítása

Amikor egy diák egy összeesküvés–elméletet említ – például az aktuális politikai helyzettel kapcsolatban – szükségessé válhat az osztályban tanító tanárok együttműködése, hogy a nehéz kérdések előkerüljenek az állampolgári ismeretek vagy a politikatudomány órákon is. A diákoknak meg kell kapniuk a lehetőséget, hogy kritikusan elemezzék a világban zajló folyamatokat, és megértsék, hogyan befolyásolják ezek a folyamatok mindennapi életüket. A pedagógusoknak ajánlatos azokkal a szorongásokkal is foglalkozni, amelyek az összeesküvés–elméletek elfogadásának hátterében állnak, és segíteni a diákokat abban, hogy reálisan szemléljék a világot, és a társadalom jól tájékozott aktív polgáraivá váljanak. Lehet, hogy maguknak a tanároknak is szükségük lehet a témával kapcsolatos további képzésre.

4.3. Antiszemitizmus és anticionizmus

Az antiszemitizmus 1. Mellékletben olvasható munkadefiníciója, segítséget nyújt az anticionizmus meghatározásában is, támpontot kínál, hogyan különböztethető meg az anticionizmus az Izraellel szembeni kritikától.

Az anticionizmusnak számos megnyilvánulási formája van, közös bennük, hogy antiszemita előítéllettel vagy zsidóellenes attitűddel viszonyulnak Izrael Államhoz. Az izraeli politika kritikáját azonban nem szabad sem anticionizmusnak, sem antiszemitizmusnak tekinteni, ha annak sem stílusa, sem mögöttes motivációja nem különbözik a bármely más kormány vagy ország irányában kifejtett kritikáétól.

Az anticionizmus kifejeződik Izrael Állam – mint zsidó állam – létjogosultságának megkérdőjelezésében. Eszerint a zsidó népnek nincs joga saját, önálló országát létrehozni. Általában más népektől nem vitatják el ezt a jogot, ezért feltételezhetjük ebben az esetben az antiszemita motivációt. *„Végül is, legalábbis elméletben, lehet valaki anticionista anélkül, hogy antiszemita lenne, de csak akkor, ha egyben azt is állítja, hogy minden nemzeti mozgalom gonosz, és minden nemzetállamot meg kellene szüntetni”*, mondja Yehuda Bauer professzor, a holokauszt és az antiszemitizmus témájának egyik vezető szakértője. *„De ha valaki azt mondja, hogy a Fidzsi–szigeteken élőknek joguk van a függetlenséghez, ahogy a malájoknak és bolíviaiaknak is, de a zsidóknak nincs ehhez joguk, akkor ez a személy zsidóellenes, és mivel a zsidókat nacionalista elfogultságból emelte ki, ezért antiszemita is, sőt erős a gyanúnk lehet, hogy rasszista is.”*⁸ Más szavakkal, mivel a cionizmus céljai nem

⁸ Yehuda Bauer, „Problems of Contemporary Antisemitism” („A jelenkori antiszemitizmus problémái”), 2003, <http://humwww.uscsc.edu/JewishStudies/docs/YBauerLecture.pdf>.

különböznek más nemzeti mozgalmak törekvéseitől, amelyek szintén tartalmazzák a nemzeti önrendelkezéshez való jogot, nehéz megmagyarázni, hogy miért a cionista nacionalizmust választják a kritika célpontjává. Miért a cionizmust, és nem általában a nacionalizmust utasítják el?

Az anticionizmus más formái nem közvetlenül Izrael létezését támadják, hanem a megalakulásához vezető feltételezett motívumokat. A hidegháború alatt a kommunista világban például a cionizmust az imperializmus és a gyarmatosító törekvések egyik formájának tekintették. Pedig a cionizmusnak soha nem volt célja egy másik ország gazdasági kizsákmányolása. A cionizmus inkább egy válasz volt arra, hogy az európai antiszemitizmus, nemcsak fenyegetésnek látszott, hanem annak is bizonyult, és Palesztina biztonságosabb helynek tűnt a zsidók számára, azaz a zsidók hazájának.

Izraelben, mint minden más országban, a kisebbségeknek gyakran intoleranciával és diszkriminációval kell szembenézniük, és Izraelt sokszor vádolták azzal, hogy nem zsidó állampolgárai diszkrimináció áldozatai. Ezek a kritikák azonban átlépnek egy határt akkor, amikor Izraelt rasszista országgént állítják be, és a Harmadik Birodalomhoz és/vagy az egykori dél-afrikai apartheid rezsimhez hasonlítják. Ezek a vélemények alapvető történelmi különbségeket hagynak figyelmen kívül. Amíg az említett rezsimék intézményesítették a rasszizmust, és a faji felsőbbrendűség ideológiáján alapultak, addig Izrael, bár egyértelműen vállalja azt, hogy a zsidóság érdekeit szolgálja, egy demokratikus állam, ahol sok különböző háttérből és országból származó ember talált hazára. Izraelben az intolerancia és diszkrimináció jelenségét nyíltan lehet kritizálni; és ezt sokszor meg is tették.

Pedagógiai megközelítés

Amikor az anticionizmusra reagálunk az egyik célunk az, hogy ennek révén árnyalt gondolkodásra taníthatjuk diákjainkat. Tanítványainknak fontos megérteni, hogy nem minden zsidó kötődik Izraelhez, még akkor sem, ha Izrael „zsidó államként” határozza meg magát. Az egyén saját hovatartozását mindig ő maga határozza meg. Másodsorban fontos különbséget tenni a jelenlegi izraeli kormány politikája, a mai izraeli társadalom, a cionista mozgalom gyökerei és azon történelmi események között, melyek Izrael Állam alapításához vezettek.

Az empátia kialakítása

Az antiszemitizmus miatt sok zsidó érzi fenyegetve magát. Ha a többségi társadalom nem is látja úgy, hogy a jelenkori antiszemitizmus veszélyeztethetné az európai zsidóság létét, a kisebbség szemszögéből nézve ez másként látszhat. Meg kell próbálnunk ezt a nézőpontot is megérteni, de anélkül, hogy a zsidókat áldozati szerepben tüntetnénk fel. Érthető módon sok zsidó nagyobb biztonságban érzi magát egy zsidó államban, ahol nem kell fenyegetett kisebbségként élnie. Közösen elemezhetünk olyan szövegeket – például egy holokauszt-túlélő vagy egy gyűlölet-bűncselekmény áldozat beszámolóját – arról, hogy nagyobb biztonságban érezhetik-e magukat a zsidók egy zsidó államban vagy sem. Annak a hamis nézetnek az ellensúlyozására, hogy a cionizmus imperialista mozgalom, ismertessük meg az osztály diákjaival azokat a történelmi, vallási és kulturális okokat, melyek miatt a zsidók annyira erősen kötődnek Izraelhez.

Foglalkozzunk a történelemmel

A tanároknak érdemes beszélgetni diákjaikkal arról, hogy a cionista mozgalom miként jött létre a nemzetállamok kialakulása és a modern antiszemitizmus megjelenése idején. El kell magyaráznunk, hogy a cionizmus milyen bonyolult jelenség volt a XIX., a XX., és nem kevésbé a XXI. században. A cionizmus eltérő irányzatokban öltött formát, a szocialista

cionizmustól kezdve egészen a vallási cionizmus több típusáig. A második világháború előtt a kulturális cionisták például úgy próbálták felpozícionálni az európai zsidó kultúrát, hogy nem tűzték ki célul egy zsidó állam létrehozását. Voltak olyanok is, akik úgy határozták meg a cionizmust, mint nemzeti függetlenségi mozgalmat, melyet – többek között – a XIX. századi lengyel nemzeti mozgalom inspirált. Mások annak a tapasztalatnak a hatására lettek cionisták, hogy az európai zsidóság asszimilációját sikertelennek látták a XIX. század második felében, és azt követően.

Hasznos lehet különböző emberek életrajzát tanulmányozni, hogy megmutassuk, a zsidók mennyire különbözően határozták meg saját identitásukat. Az egyik példa, akit érdemes kiemelni, Gershom Scholem (1897–1982) német zsidó, aki Palesztinába emigrált, majd később híres tudós lett. Míg Gershom (eredetileg Gerhard) cionista lett, három testvére más utakat választott. Werner a kommunista párt képviselője volt a Reichstagban az 1920-as évek második felében, és 1940-ben a buchenwaldi koncentrációs táborban halt meg. Erich a liberális párt tagja volt, ahova az asszimilált német zsidóság többsége is tartozott. A legidősebb testvér, Reinhold, ezzel szemben német nacionalista volt. Egy másik példa lehet Oroszország, ahol a zsidók különböző módokon reagáltak a XIX. századi pogromokra. Voltak, akik az emigrációt és az Egyesült Államokbeli diaszpóra létet választották, mások a cionizmus és/vagy a szocializmus felé fordultak, vagy úgy, hogy Oroszországban maradtak, vagy úgy, hogy igyekeztek Palesztinába jutni. Ezzel egy időben sok orosz zsidó a kommunizmussal azonosult, és igen erős kritikával illette a cionizmust, mint minden más, burzsoának tartott nemzeti mozgalmat. Ezeknek a példákknak a tanulmányozása felkeltheti a diákok érdeklődését, és segíthet nekik megérteni azt, hogy az emberek – a történelem különböző korszakaiban és ma is – sokszor teljesen eltérő módon határozták meg saját zsidó identitásukat. Elsősorban az antiszemita azok, akik nem látják ezt a sokszínűséget, és akik egyetlen címkével, a „zsidóval” akarják felruházni az embereket, attól függetlenül, hogy ők hogyan határozzák meg magukat.

Továbbá, ha a tanulók elég ismerettel rendelkeznek a holokausztról, megbeszélhetjük velük az államalapítás kérdésével kapcsolatos holokauszt utáni zsidó álláspontok sokféleségét. Olyan témákat érdemes tárgyalni, mint például a cionizmuson belüli különböző irányzatokat, azok hatását az izraeli társadalomra, kihangsúlyozva azt a tényt is, hogy mind a szocializmus, mind egy diszkrimináció-mentes társadalom létrehozásának vágya fontos szerepet játszott több cionista csoport gondolkodásában, miközben az ultra-ortodox zsidók egy kis része elutasította a cionizmust. Ha beszélünk ezekről, az valószínűleg segít a diákoknak elkerülni a téves általánosításokat és a hamis összehasonlításokat.

4.4 A közel-keleti konfliktus és az antiszemitizmus

Amikor a közel-keleti feszültség felerősödik, akkor általában antiszemita incidensek ütnek fel a fejüket Európában, Észak-Amerikában és a világ más részein, ami arra enged következtetni, hogy a két jelenség kapcsolatban áll egymással. Ez a kapcsolat gyakran ahhoz a következtetéshez vezet, hogy a zsidók és/vagy Izrael felelős az antiszemitizmusért, és ha a Közel-Keleten sikerülne tartós békét létrehozni, akkor az antiszemitizmussal sem lenne többé probléma. A történelem ezzel szemben azt igazolja, hogy korántsem ez a helyzet. Az antiszemitizmus mindig is olyan probléma volt, amelyet a zsidók nem voltak képesek pozitívan befolyásolni, hiszen a többségi társadalom saját problémáit vetítette ki a zsidókra.

A közel-keleti konfliktus kiegyensúlyozott elemzése a palesztinok problémájának és az izraeli kormány politikájának palesztinokra gyakorolt negatív hatásának elismerését jelentheti.

Sok diák hajlamos az általa gyengébbnek ítélt féllel – ez esetben a palesztinokkal – azonosulni. Az izraeli kormány politikájának kritizálása elfogadható és jogos vélemény is lehet, ezt még nem szabad antiszemita megnyilvánulásnak neveznünk, hiszen ilyen jellegű kritikát mind zsidók, mind nem zsidók megfogalmaznak – Izraelben és Izraelen kívül egyaránt. Annak ellenére, hogy a kormány politikájának kritizálása jogos lehet, Izrael tetteinek a bírálata mégis könnyen átlépheti az antiszemitizmus határvonalát, amennyiben a véleményalkotásban kettős mérce jelenik meg.

A közel–keleti konfliktus bemutatását gyakran a már meglévő antiszemita indulatok lencséje torzítja, és ilyenkor előkerülnek a hagyományos antiszemita képzetek. Másrészt, ami először csak az izraeli politika kritikájaként fogalmazódik meg, gyakran összetalálkozik és kölcsönhatásba kerül a több száz éves antiszemita képzetek és irodalom teljes arzenáljával, amit ez esetben Izrael ellen használnak fel. Ennek a folyamatnak eredményeként Izrael politikája úgy jelenik meg, mint imperialista kísérlet – másoknak okozott kár árán – a világ feletti uralom megszerzésére, és az izraeli katonák, mint különösen vérszomjas fenevadak, stb. Ezek mellett az is kimutatható, hogy a középkori Európa keresztény, anti–judaista ábrázolásaihoz hasonló zsidóellenes képzetek újból felbukkannak az arab világ egyes országainak médiájában. Még olyan képek is akadnak közöttük, amelyek azt sugallják, hogy a zsidók muzulmán gyerekek vérért használják fel rituális vallási célokra. Ezeknek az ősrégi koholmányoknak új helyzetekre való alkalmazása és átültetése komoly erővé teszi az antiszemitizmust.

További problémát jelent az is, hogy sokan csak az antiszemitizmus és a holokauszt áldozataiként találkoznak zsidókkal. Ennek következtében kialakul egy olyan tudattalan képzet, hogy a zsidók jobb emberek és erkölcsösebbek, mint mások. Ha a zsidókat a holokauszt áldozatainak szerepkörére korlátozzuk – ami gyakran előfordul –, akkor nagyon nehezen tudjuk összeegyeztetni ezt azzal a gondolattal, hogy zsidó állam háborúban vagy konfliktusban vegyen részt. Amennyiben a zsidók elsősorban áldozatok, teszik fel a kérdést sokan, hogyan okozhatnak szenvedést a palesztinoknak vagy a libanoni polgári lakosságnak? Az antiszemiták ezt a látszólagos ellentmondást a zsidók áldozatszerepe körül két módon tudják feloldani. Vannak, akik a holokauszt áldozatait úgy hozzák kapcsolatba a mai konfliktussal, hogy azt sugallják, Izrael politikája miatt a holokauszt áldozatait többé nem lehet áldozatnak tekinteni, mintha Anne Franknak és az auschwitzi és más haláltáborok foglyainak bármi köze lenne a mai konfliktushoz. Mások úgy oldják fel az ellentmondást, hogy a nemzetiszocialista elkövetőket hasonlítják az izraeliekhez. Hasonlították már az izraeli politikusokat Hitlerhez, és az izraeli katonákat az SS-hez, és vontak már párhuzamot a nemzetiszocialista rezsim iparszerű népirtása és az izraeliek palesztinok irányában tanúsított politikája között. Ezek az összehasonlítások és párhuzamok, azon kívül, hogy sértőek és történelmileg nem helytállóak, egyáltalán nem segítik elő, hogy a közel–keleti konfliktust jobban megértsük, vagy megoldást találjunk rá. Ezek a törekvések arra irányulnak, hogy a közel–keleti konfliktus ürügyén igazolják az antiszemitizmust, és véget vessenek a holokauszt–megemlékezések folytatódásának, amelyek sokakban büntudatot és egyéb kényelmetlen érzéseket ébresztenek.

Mivel a közbeszédben előkelő helyen szerepelnek az Izraellel kapcsolatos viták, valószínű, hogy az osztályban is fel fog merülni ez a téma. Az antiszemitizmus különböző megnyilvánulásai közül az emberek talán az anticionizmust utasítják el legkevésbé, mert sokaknak nem egyértelmű a határ az Izraellel kapcsolatos elfogadható kritika és az antiszemita anticionizmus között. Tudatában kell lennünk, hogy az anticionizmus több európai országban is hatással van a zsidó közösségekre és a zsidó gyerekekre; ezekben az

esetekben az Izraellel szembeni neheztelés áthelyeződik minden zsidóra. Amit az izraeli politika miatti bosszúnak neveznek, gyakran a zsidó egyénekre és közösségi intézményekre irányuló erőszakként jelenik meg világszerte. A zsidókat, attól függetlenül, hogy ők hogyan határozzák meg magukat, sokan azonosítják Izraellel. Éppen ezért egyértelműen le kell szögeznünk, hogy sem a politikai feszültségek, sem az izraeli kormány vagy hadsereg tevékenysége nem igazolja az antiszemitizmust, vagy az erőszakot bárki ellen, legyen az akár zsidó, akár nem, akár izraeli, akár nem, ellenezze Izrael Állam politikáját vagy értsen egyet azzal. Ezen szempontok egyike sem játszhat szerepet a fizikai sérthetlenséghez való jog kérdésében, amelyhez minden embernek joga van.

Pedagógiai megközelítés

A tanár a lehető legnagyobb objektivitással mutassa be az alapvető történelmi tényeket, nem felejtve, hogy ebben a kontextusban gyakran jelennek meg antiszemita képzetek.

Ha igény van rá, beszéljünk a témáról

A téma kiemelkedő fontossága miatt adjunk lehetőséget a diákoknak, hogy alaposabban megismerkedjenek a közel-keleti konfliktussal, különösen annak történetével. Ha sikerül az információkat elfogulatlan és helytálló módon átadnunk, akkor néhányan megváltoztathatják addig véleményüket, és felvértezhetjük a fiatalokat az antiszemita érvek ellen. Minél jobban megértik a diákok a konfliktus bonyolultságát és sajátságos jellemzőit, a különleges történelmi körülményeket, valamint mindkét fél érzékeny pontjait, annál inkább ellenállóvá válnak majd a hamis párhuzamokkal és a leegyszerűsített következtetésekkel szemben. Ahelyett, hogy mi is hozzájárulnánk a konfliktus megerősítéséhez, beszéljünk a tanulóknak azokról az emberekről, akik a békés együttélés érdekében tesznek erőfeszítéseket, biztosítsunk lehetőséget arra, hogy jobban megismerkedjenek a békefolyamattal. Ugyanakkor a tanároknak hangsúlyozniuk kell, hogy a közel-keleti konfliktus semmiképpen nem állítható párhuzamba a holokauszttal. A holokauszt nem egy német-zsidó konfliktus volt, hanem az antiszemitizmus következménye.

Ismerjük be, hogy nehéz megoldást találni

Az antiszemitizmus egyszerű válaszokat kínál az összetett problémákra. Fontos felismernünk és elfogadnunk, hogy vannak olyan konfliktusok, amelyekre egyelőre nem találjuk a megoldást, és olyan ellentmondások, amelyeket nem tudunk feloldani. Politikusok, béke aktivisták, különböző szakértők próbálkoztak már, hogy megoldást találjanak a közel-keleti konfliktusra, de ez csak részben, vagy átmenetileg sikerült nekik. Ezért nem reális az elvárás, hogy az osztályban megoldjuk a problémát. Célravezetőbb, ha a tanár arra bátorítja a diákokat, hogy fogadják el az ellentmondásokat, hogy vannak megoldhatatlan problémák és társadalmi helyzetek.

Hívjuk fel a figyelmet a konfliktus antiszemita megközelítésére, és reagáljunk rá

A tanárok tudatosítsák diákjaikban, hogy a közel-keleti konfliktussal kapcsolatban gyakran találkozhatnak antiszemita közbeszéddel és médiatudósításokkal. A tanulók méltányolni fogják, ha lehetőséget kapnak rá, hogy elfogulatlanul beszélgethessenek a témáról. Hogy ez megvalósulhasson, érdemes rávilágítani a kettős mérce alkalmazásának problémájára.

- Hogyan jelenik meg a kettős mérce használata, és mivel magyarázhatjuk ezt?
- A diákok szerint elfogadható-e ez és segíti-e a konfliktus jobb megértését?

Amennyiben a tanulók már rendelkeznek alapismeretekkel az összeesküvés-elméletekről és az antiszemita sztereotípiákról, ezen ismeretekre építve segíthetünk nekik felismerni az Izraellel kapcsolatos antiszemita közbeszéd megnyilvánulásait. A leghatásosabb módszer, ha

a tanulók maguk találják meg az antiszemita elemeket, és ők mutatják be, hogy lehet különbséget tenni a jogos és az alaptalan kritikák között.

Ellensúlyozzuk az elfogult ábrázolásokat

Annak ellenére, hogy a médiában sok tudósítás jelenik meg a közel–keleti konfliktusról, ezek sokszor egyáltalán nem nyújtanak háttér információkat. Egyes riportok torz képet festenek Izraelről, és nem mutatják be, hogy Izrael sokszínű és demokratikus társadalom. Amikor csak alkalom adódik, a tanárnak meg kell próbálnia ellensúlyoznia ezeket a képzeteket. Adhatunk a diákoknak például olyan feladatot, hogy gyűjtsék össze, hogy milyen különböző politikai pártok és vélemények léteznek Izraelben. Ennek eredményeként a diákok láthatják, hogy az izraeli társadalom nem egy tömbből faragott, nem fedi a valóságot és nem is hasznos, amikor általánosítva beszélünk „az izraeliekről”. Abban az esetben, ha a diákok kontextusából kiragadva beszélnek az izraeli politikáról, a tanár megpróbálhatja megismertetni velük azokat a félelmeket, melyek árnyékában az izraeliek élnek. Empátiát kelthet például, ha rámutatunk arra, mit jelent sok izraeli számára az öngyilkos merényletek fenyegetésében létezni. A konfliktus megértéséhez arra a tényre is fel kell hívni a figyelmet, hogy a térségben több ország is ellenséges hangot üt meg Izraellel szemben, aminek szintén az antiszemitizmus az alapja. Ez nagymértékben befolyásolja az izraeli általános politikai közbeszédet, a politikai elit és a vezetők gondolkodását. A térségben olyan politikai vezetők is vannak, akik Izrael teljes elpusztítására szólítanak fel. Egy másik, hasonlóan torzkép az iszlám és a Nyugat, és/vagy Izrael szembeállítás, és a diákok általában örömmel fogadják, ha bővíthetik ismereteiket arról, milyen sokféleképpen viszonyulnak a különböző országok Izraelhez. Megismertethetjük őket – többek között – azzal a ténnyel, hogy boszniai és albán muzulmánok, vagy a rodoszi török konzul személyesen védelmeztek zsidó embereket a második világháború idején.⁹

A tanár arra is rávezetheti diákjait, hogy az izraeliek és palesztinok közötti ellentét egy földterület miatti történelmi konfliktus. A kultúra és a vallás csak közvetítő eszközei, de semmiképpen nem oka, a konfliktusnak.

4.5 Antiszemitizmus és a holokauszt

A holokauszt trivializálása, jelentőségének lekicsinylése, ha nem is azonos a holokauszt tagadásával, legalább annyira bántó. A holokauszt és más történelmi események összehasonlítása bonyolult és összetett feladat. A holokauszt segíthet abban, hogy mélyebb bepillantást nyerjünk más történelmi eseményekbe, de *nem* akkor, ha az összehasonlításkor meghamisítjuk a tényeket. A tények meghamisítása akkor szokott előfordulni, amikor a holokausztot és a hozzá kapcsolódó képeket nem a megemlékezés, vagy a mélyebb történelmi megértésre, hanem más célra használják fel. Közismert példái ennek, amikor az állatok jogaiért harcoló aktivisták, vagy abortuszellenes mozgalmak használják a „holokauszt” kifejezést azért, hogy több figyelmet kapjanak a valóban tiszteletre méltó ügyük számára. Egy ilyen igazságtalannak tartott ügyet az európai zsidóság megsemmisítésével párhuzamba állítani azonban nemcsak, hogy nem helyénvaló, de a holokauszt trivializálásához is vezethet.

Szándékos antiszemitizmussal állunk szemben, amikor valaki lekicsinylő a holokausztot, vagy viccelődik a holokauszttal kapcsolatban, és ezzel az a célja, hogy megbántson vagy

⁹ Norman Gershman fényképész kiállításáról, melynek címe: „BESA: A becsületkódex – muzulmán albánok, akik zsidókat mentettek a holokauszt idején”, a Yad Vashem honlapján található információ az alábbi linken: <http://www1.yadvashem.org/about_yad/what_new/gershman/temp_index_whats_new_Gershman.html>.

megalázza zsidókat. A holokauszt mind a hagyományos, mind a jelenkori antiszemitizmusban megjelenik témaként. Erre példa, amikor a holokausztot beágyazzák az antiszemita összeesküvés-elméletekbe, úgy tűntetve fel, mintha az pusztán a „zsidók ügye” lenne, és eszköz arra, hogy még több pénzt és hatalmat szerezzenek vele. Ebben a kontextusban a legfelháborítóbb gondolat az, miszerint létezik egy „holokauszt biznisz”, amit maguk a zsidók irányítanak. Ráadásul az antiszemitizmus legújabb megjelenési formái gyakran a holokauszttal kapcsolatosak vagy aköré épülnek. Az Izrael elleni támadásokban rendszeresen felbukkannak a *soát* idéző hasonlatok és utalások. Mi több az is előfordul, hogy a holokauszttal kapcsolatos egyéni, intézményi vagy nemzeti szembenézés rendkívül nehéz folyamata váltja ki az úgynevezett „másodlagos antiszemitizmust”. Ez a fajta antiszemitizmus tehát nem a holokauszt ellenére, hanem a holokauszt következményeként alakult ki, központi eleme a zsidók holokauszt-áldozat szerepe miatti neheztelés. Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) úgy határozza meg a másodlagos antiszemitizmust, mint „az antiszemitizmus olyan formáját, amely arra való válasz, hogy kialakult egy olyan tabu, amely miatt nem lehet antiszemita véleményt nyilvánítani. A fogalom elsősorban az Ausztriában és Németországban jellemző antiszemitizmusra vonatkozik, ahol a másodlagos antiszemitizmus általában a nemzeti identitás és a nemzetiszocializmus kapcsolatáról szóló vitákra való reakcióként jelenik meg. A vélt zsidó hatalom és a médiabefolyás hagyományos sztereotípiájára épül az a tipikus másodlagos antiszemita érvelés, miszerint a zsidók kihasználják a németekben és osztrákokban keltett bűntudatot.”¹⁰

Azért fontos, hogy a tanárok foglalkozzanak az antiszemitizmus ezen típusával, mert ez döntő lehet a holokauszt emlékezet szempontjából. Mivel az utolsó túlélők és szemtanúk már nagyon idősök, sokan fontosnak tartják, hogy a fiatal generáció teljes szívvel elkötelezze magát a *soá* emlékének megőrzése mellett. A holokauszt trivializálása és jelentőségének lekicsinylése pontosan ezzel a törekvéssel áll szemben. Ez a veszéllyel fenyeget, hogy aláaknázza azt a jelenleg is zajló szembenézési folyamatot, amelyben az egyének, intézmények és országok kritikusan megvizsgálják a történelmi múltjukat, és amely folyamatnak köszönhetően a holokauszt az európai és emberi kollektív emlékezet részévé válhatott. Sok diák örömmel veszi a lehetőséget, ha külföldi társaikkal együtt, közösen támogathatják ezt a folyamatot.

Pedagógiai megközelítés

A legjobb módja annak, hogy ellenálljunk a holokauszt trivializálásának és lekicsinylésének, ha a holokausztoktatás területén próbáljuk elérni a maximumot. Tegyük a holokauszttal való foglalkozást – olvasást, tanulást, gondolkodást, írást – vonzóvá és érdekessé a diákok számára. Fontos, hogy úgy mutassuk be a holokausztot, mint az európai örökség részét és a világtörténelem vízválasztóját, olyan eseményt, amely „alapjaiban megrendítette a civilizáció pilléreit”.¹¹ A másodlagos antiszemitizmussal úgy szállhatunk sikeresen szembe, ha felhívjuk a figyelmet azokra a kezdeményezésekre, amelyek más országokban zajlanak, különös tekintettel az olyan iskolai projektekre, amelyekben több ország diákjai is részt vesznek. Ha megismerkedhetnek ezekkel a kezdeményezésekkel, akkor könnyen ráébredhetnek arra, hogy sem az antiszemitizmus, sem a holokauszt nem tekinthető kizárólag zsidó ügyeknek.

¹⁰ Antiszemitizmus: Az Európai Unión belüli helyzetről szóló jelentés összegzése, 2001-2005, a Rasszizmus és Idegengyűlölet Európai Megfigyelőközpont (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia) (jelenleg az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége - FRA) munkanyaga, 2006 decemberi, frissített változat, <fra.eu/fra/material/pub/AS/Antisemitism_Overview_December_2006_en.pdf>.

¹¹ A „Stockholmi Nemzetközi Holokauszt Fórum Nyilatkozata”, Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research (a Holokauszt oktatásával, emlékezetével és kutatásával foglalkozó Nemzetközi Együttműködési Munkacsoport) <http://www.holocausttaskforce.org/about-the-itf/stockholm-declaration.html?lang=hu>

Hívjuk fel a figyelmet a holokauszt nem szándékos trivializálására

Előfordulhat, hogy olyan, a holokauszt jelentőségét lebecsülő megjegyzést hallunk a diákoktól, amely csak ismétlése bizonyos mondatoknak, amelyeket valahol hallottak, ami valahol rájuk ragadt. Ilyen esetekben vegyük rá a diákot, hogy gondolkodjon el azon, amit mondott, és maga ítélje meg annak érvényességét. Amikor azzal szembesülünk, hogy egy diák azért tesz egyenlőségjelet a holokauszt és valamilyen általa tapasztalt igazságtalanság közé, mert nem talál más szavakat és kifejezéseket, hogy hangot adjon véleményének, a tanár segítségére lehet abban, hogy a diák más módon fejezze ki nemtetszését vagy aggodalmát az adott üggyel kapcsolatban. Ha a diák helytelenül von párhuzamot bizonyos események és a holokauszt között, akkor a tanárnak annyi ismeretanyaggal kell ellátni a diákot, amennyivel csak lehet, hogy megérthesse, miért hamis az összehasonlítás. Ha a tanulók úgy érzik, a holokauszthoz való hasonlítás az egyetlen mód arra, hogy más emberek szenvedésére felhívják a figyelmet, meg kell beszélni az osztállyal, valóban felhasználhatjuk-e a holokausztot eszközként más célok eléréséhez. A felvetett probléma megbeszélésre is kerítsünk sort, de más alkalommal, a holokauszttól függetlenül.

A diákokat bevonva készítsük elő a holokauszt emléknapot

A holokauszt emléknapok előkészítése empátiát építhet ki az áldozatok iránt. Amikor személyes történeteken keresztül ismertetjük meg a diákokkal az áldozatokat és sorsukat, segíthet abban, hogy érzékennyé tegyük őket az áldozatok emlékével való különböző visszaélésekre is. A személyes példák és sorsok tudatosíthatják a diákokban a holokauszt jelentőségét, és hatását az emberiségre. Ajánlatos olyan emberek történetével foglalkozni, akiknek lehet tudni a nevét, lehet ismerni az arcát (például egy adott város vagy település egykori zsidó lakosai, egykori tanárok vagy tanítványok az iskolából, stb.), vagy akikre a diákok kutatómunkával rátalálhatnak. További javaslatokat tartalmaz ebben a témában a „Holokauszt emléknapok előkészítése: javaslatok tanárok számára” című dokumentum, amely 13 nyelven érhető el.¹²

Adjunk a diákoknak megvalósítható és érdekes feladatokat

A holokauszt trivializálására és lekicsinylésére tett kísérletek abból is fakadhatnak, hogy valaki úgy érzi, hogy túl megterhelő számára ez a téma. A tanárnak érdemes figyelembe vennie, hogy a holokauszttal való foglalkozás különösen nagy hatással lehet az érzelmekre. Elkerülhetetlen, hogy az identitás kérdése is felmerüljön, ami belső konfliktust hozhat létre sok diákban, akik pozitívan szeretnének viszonyulni nemzetükhöz még akkor is, ha az adott ország egykor kollaborált a nácikkal. A tanároknak lehetőséget kell biztosítaniuk a diákok számára, hogy a holokauszttal kapcsolatos kérdéseiket megvitassák. A diákoknak nem kell azt gondolniuk, hogy nekik kellene hordozniuk ezt a terhet, az a fontos, hogy abban erősítsük meg őket, hogy ők is hozzá tudnak járulni ennek az eseménynek nemzeti és nemzetközi kutatásához és emlékezetben tartásához. Amint a diákok sajátjuknak érzik egy holokauszttal kapcsolatos kutatási feladatot vagy projektet, sokkal kisebb lesz annak az esélye, hogy megpróbáljanak távolságot tartani a témától. A tanárnak a felelősségvállalás fontosságát kell hangsúlyozni, és nem büntudatot kelteni.

¹² „Holokauszt emléknapok előkészítése: javaslatok tanárok számára”, 3. megjegyz.

4.6 Holokauszttagadás

A holokauszt részleges vagy teljes tagadása, amire példa lehet a 2006-ban állami finanszírozással rendezett teheráni konferencia, a történelmi revizionizmus legszélsőségesebb formái közé tartozik. A felszínen úgy tűnik, mintha ez az áltudományos fejtegetés alternatívát kínálna a második világháború idején elkövetett nemzetiszocialista népirtás bizonyítékokkal jól alátámasztott leírásának. A holokauszttagadó egyének vagy csoportok a történelmi tudás és „igazság” szenvedélyes kutatóinak szerepében tetszelegnek. Vannak olyanok, akik szerint a holokauszt egy kitaláció, ennek megfelelően mesterkélten az ezzel kapcsolatos fájdalom vagy felelősségérzet, a gyász és a megemlékezés iránti igény jogosulatlan, az arra való törekvés pedig, hogy az áldozatoknak igazságot szolgáltatassunk, helytelen. Mások elismerik, hogy a zsidók üldöztetés és megkülönböztetés áldozatai voltak a Harmadik Birodalomban, de ugyanakkor azt is állítják, hogy a nemzetiszocialista rezsim antiszemita politikája nagyrészt jogos reakció volt a zsidók gonosztetteire és hűtlenségére, vagy pedig azt hangoztatják, hogy a meggyilkolt zsidók száma jóval kisebb volt, mint az általánosan elfogadott szám. A holokauszt összehasonlítása más – háborúk idején elkövetett – bűnökkel pedig eltagadja ennek az eseménynek sajátos vonásait és egyedülállóságát.

A holokauszttagadók tudatosan meghamisítják a történelmi tényeket és tagadni próbálják, hogy a zsidók a nemzetiszocialisták és kollaboránsoik áldozataivá váltak a második világháború alatt. Bizonyos esetekben egy további antiszemita torzítást is adnak az érveléshez, amikor azt állítják, hogy a „kitalált holokauszt” biztosította a Nyugat, különösen az Egyesült Államok támogatását Izrael Állam megalapításához és fenntartásához. Egyéb összeesküvés-elméletek is megjelennek ebben a kontextusban, amelyek egészen odáig mennek, hogy maguk a zsidók követték el a holokausztot, vagy, hogy Hitler is zsidó volt.

A holokauszt elkövetői mindent megtettek, hogy ne maradjanak utánuk bizonyítékok, ami részben sikerült is nekik. A holokauszttagadás bizonyos értelemben ugyanezt a célt próbálja elérni, ezért számos országban törvényellenesnek minősítették. Sokan gondolják úgy, hogy erkölcsi és állampolgári kötelességünk, hogy reagáljunk a holokauszttagadásra, amikor az felbukkan, mert meg kell óvnunk az áldozatok emlékét és a történelmi tényeket. Ha egy diák megkérdőjelezi a holokausztot és/vagy elfogadja a holokauszttagadók állításait, ez annak a tünete lehet, hogy az illető szélsőjobb csoportokkal áll kapcsolatban, vagy legalábbis találkozott ezekkel a szélsőséges nézetekkel. A holokauszt tagadása ugyanis összekötő kapocsként szolgál a különböző szélsőjobboldali csoportok között, de sok vallási fundamentalista csoportban is megtalálható. A friss nemzetközi politikai fejlemények pedig azt mutatják, hogy a holokauszttagadás a politika eszközévé is vált, és Izrael-ellenes kijelentésekkel és fenyegetésekkel együtt jelenik meg. Lehet, hogy egy diák csak provokációnak szánja ilyen jellegű kijelentéseit, de az is lehet, hogy ez esetben együtt jár más antiszemita nézetek elfogadásával. Ezért kell mindenképpen reagálnunk a holokauszttagadásra.

Pedagógiai megközelítés

Mint minden összeesküvés-elmélet, a holokauszttagadás is hazugságokra épül. Fontos, hogy a történelmi tények és adatok bemutatásával szálljunk szembe az ilyen állításokkal, de ne menjünk bele olyan vitába, amely arról szól, hogy a holokauszt egyáltalán megtörtént-e vagy sem, mert ez visszajára is fordulhat, hiszen minden bemutatott történelmi tényre egy újabb hazugság lesz a válasz. Ha valakinek már mélyen beágyazott antiszemita világnézete van, és ezért tagadja a holokausztot, a holokausztról szóló további információk nem fogják meggyőzni az ellenkezőjéről. A tanárnak legelőször azt kell elérnie, hogy ez a nézet, ha

hangot is kap, ne váljon uralkodóvá az osztály beszélgetéseiben, és a diákok megértsék, miért elfogadhatatlan a holokauszttagadás, és miért kell azonnal reagálni rá. A tanulókat megismertetjük például a holokauszttagadás betiltására irányuló mai politikai törekvésekkel és azokkal az érvekkel, amelyek az erről szóló vitákban megjelennek. Az egyik aktuális példa lehet az Európai Unió rasszizmus és diszkrimináció elleni kerethatározata, amely kimondja: „Bármely népirtásnak, emberiség ellen elkövetett, vagy háborús bűnnek nyilvános helyeslése, tagadása, vagy szándékos trivializálása bűncselekménynek minősül abban az esetben, ha ez egyének egy csoportja ellen azok faji származása, bőrszíne, vallási, nemzeti, vagy etnikai hovatartozása miatt irányul.”¹³

Tárjuk fel és vizsgáljuk meg a diákok motivációit

Ahelyett, hogy vitába keverednénk a tagadó nézeteket valló diákkal, inkább személyesen beszéljünk vele, és próbáljuk megtalálni annak okait, hogy miért vall ilyen nézeteket. Ezt megtehetjük személyes kérdésekkel is, mint például: „Ezt miért gondold így? Honnan veszed ezt az információt? Miért fontos neked ez a kérdés? Szerinted mit érsz el vele, amikor ilyeneket mondasz?” Egy ilyen beszélgetés folyamán feltárhatjuk, milyen motivációk állnak a holokauszttagadás hátterében. A tanár azzal is bátoríthatja a diákot, hogy vizsgálja felül állításait, ha elmondja, sokan megváltoztatták korábbi véleményüket anélkül, hogy ez bármilyen problémát okozott volna a számukra. Amennyiben a tanár úgy látja, hogy a provokatív megnyilvánulás mögött a figyelem felkeltésére irányuló szándék vagy érvényesülési vágy állt, akkor meg kell találni annak a módját, hogy a diák lehetőséget kapjon arra, hogy más módon tűnhessen ki pozitívan a többiek közül, és így növelhesse önbizalmát.

Ne részletezzük a holokauszttagadók érveit, de beszéljük meg a témát

A holokauszttagadók érveinek részletes megtárgyalása legitimációt kölcsönözhet nézeteiknek, és általában nem is vezet eredményre. Ehelyett adjunk más lehetőséget a diákoknak, hogy beszélgethessenek, bővíthessék ismereteiket, körbejárhassanak összetett kérdéseket, stb. Érdeemes bemutatni, hogy a holokauszt egy olyan téma, amiről lehet érdekes és önálló gondolatokat megfogalmazva beszélgetni – azzal a kiindulóponttal, hogy nem vonható kétségbe, hogy a holokauszt megtörtént. Ha van lehetőségünk rá, menjünk el közösen egy helyi levéltárba, vagy hívjunk meg egy történészt, hogy beszéljen arról, hogy melyek azok a kérdések a témával kapcsolatban, amelyekre a kutatók jelenleg választ keresnek, és mely forrásokra támaszkodnak a levéltárosok és történészek. Ezenkívül meghívhatunk holokauszt túlélőt, kortársoktatót, vagy közösségi vezetőt azzal a céllal, hogy pozitívan ellensúlyozza a holokauszttagadás megjelenését az osztályban.

4.7 Antiszemita szimbólumok

Sok diáknak fontos, és vagány dolognak tartják kifejezni, hogy milyen csoportokkal azonosulnak. Ezen közben előfordulhat, hogy nem szándékosan kezdenek el olyan szimbólumokat használni, amelyeknek antiszemita üzenete is van. Míg vannak, akik nincsenek is tisztában az adott szimbólum antiszemita vonatkozásával, és más dolgokkal hozzák összefüggésbe azt, mások tudatosan választják ezeket a jelképeket, hogy kifejezzék, hogy antiszemita és szélsőséges egyénnel, csoportokkal és intézményekkel azonosulnak, például a neonáci érzelmű fiatalokkal. A szélsőjobb által használt jelképek azért minősülnek antiszemitának, mert az antiszemitizmus központi elemét képezi ennek az ideológiának. Sok

¹³ „EU: Közös büntethetőségi rendelkezések a rasszizmus és xenofóbia ellen”, az Európai Unió Német Elnöksége, sajtó kiadvány, 2007. április 20.,
<http://www.eu.2007.de/en/News/Press_Releases/April/0420BMJRassismus.html>.

országban betiltották ezeket a jelképeket. Antiszemita és Izrael–ellenes jelképeket baloldali és vallási fundamentalista csoportok tagjai is használnak, akik jellemzően Amerika–ellenes szimbólumokkal kombinálják azokat.

Antiszemita jelképek lehetnek képek, karikatúrák, számok, betűk, zenék, kifejezések, vagy vallási és misztikus szimbólumok, amelyek több jelentéssel bírnak. Nem mindegyik olyan könnyen beazonosítható, mint a horogkereszt vagy a nemzetiszocialista zászló. Színekkel is lehet antiszemita üzenetet közvetíteni. Németországban például a fekete, vörös és fehér színek – a Német Birodalom (1871-1918) zászlaja – használata szélsőjobboldali háttérre utal.

Az antiszemita szimbólumok használata olyan politikai eszköz, amelynek segítségével csoportidentitást lehet kialakítani, befogadást és kirekesztést lehet kifejezni. Ezen szimbólumok *tudatos* használata nyilvános helyeken, például iskolákban, általában azzal a céllal történik, hogy az adott hely légkörét befolyásolják, nyomot hagyjanak rajta. Ezek a szimbólumok egymás számára szóló jelként is működnek a szélsőjobboldali csoportokon belül, és arra is használják őket, hogy ezek segítségével nemzetközi hálózatot építsenek ki a szélsőjobboldali csoportok között.

A tanárnak azzal is tisztában kell lennie, hogy antiszemita szlogenek és képek könnyűzenei számokon keresztül is terjednek. Bár ezt a tanár befolyásolni nem tudja, mégis fontos, hogy ennek is tudatában legyen.

Pedagógiai megközelítés

Ahhoz, hogy ezzel a problémával érdemben tudjunk foglalkozni, meg kell értenünk a szimbólumok használata mögött álló motívumokat. Attól függően, hogy mi áll a háttérben eltérő megközelítéseket javasolunk. Pedagógiai szempontból tisztában kell lennünk a csoport dinamikájával, hogy minden egyes csoporttaggal másképpen kell bánnunk, egyrészt mert más és más szerepet töltenek be a csoportban, másrészt, mert minden eset eltérő. Ez az óvatos megközelítés tudatos összefogást igényel a tanárok részéről, egy tanár egyedül nem tudja megvalósítani. Szoros együttműködésre van szükség a pedagógusok, az iskola vezetése, a rendészeti szervek és a civil társadalom tagjai között, ha a problémát felelős és hatékony módon kívánjuk kezelni.

A szülőket is érdemes bevonni ebbe a folyamatba. Sok szülő tisztában van a különböző szélsőséges és erőszakos videojátékok népszerűségével, de nincsen ismeretük az antiszemitizmus és a szélsőséges politikai nézetek ennél rejtettebb megjelenési formáiról. Többen például nem tudják, hogy a fehér cipőfűző fekete bakancsban, egyes divatmárkák, vagy bizonyos zenekarok számai neonáci szimbólumok. A zenei- és divatirányzatok gyakran nem csak ízlésbeli különbségeket, hanem politikai tartalmú üzenetet is kifejeznek.

Tanácsos, hogy először maguk a tanárok és szülők tájékozódjanak bizonyos szimbólumok mögöttes jelentéstartalmáról.

A legfontosabb példák:

- 88: ezt a számot bizonyos csoportok a „Heil Hitler” kifejezés szinonimájaként használják, mivel a H betű a nyolcadik az (angol) ABC-ben;
- 18: ez a szám Adolf Hitler nevét takarja, mivel az A az első, a H a nyolcadik betű az (angol) ABC-ben;

- 14 szó (az angolban): „Biztosítanunk kell népünk fennmaradását és a fehér gyerekek jövőjét” („We must secure the existence of our people and a future for white children”) a neo-náci David Lane, „A rend” („The Order”) nevű terrorista csoport tagjának 14 szavas hitvallása. Üdvözlésként is használják, de megjelenik CD borítókön és ruhadarabokon is;
- 666: a számot sátánista csoportok is használják, szélsőséges körökben a zsidó Antikrisztus jelképe. Világnézetük szerint a zsidók a sátán szövetségesei és a gonosz megtestesülései;
- ZOG: a „Cionisták által megszállt kormány” („Zionist Occupied Government”) rövidítés azokra az európai és észak-amerikai kormányokra utal, melyeket e nézet szerint titokban Izrael irányít. A szimbólum általában olyan kifejezésekben jelenik meg, mint a „Stop ZOG!”, és gyakran rajzokon, graffitiken is látni.

Az antiszemita szimbolika gyors ütemben változik a fiatalok között, a tanárok az alábbi honlapokon találhatnak folyamatosan frissített információkat:

- Rágalmazásellenes Liga (Anti-Defamation League, ADL) „A gyűlölet bemutatója. Vizuális adatbázis szélsőséges szimbólumokról, logókról és tetoválásokról” („Hate on Display. A Visual Database of Extremist Symbols, Logos and Tattoos”): http://adl.org/hate_symbols/default.asp;
- Agentur für soziale Perspektiven. Das Versteckspiel. Lifestyle, Symbole und Codes von neonazistischen und extrem rechten Gruppen (A társadalmi szempontú hírügynökség. Bujócska. A neonáci és szélsőjobb csoportok divatja, szimbólumai és kódjai) (németül): <http://www.dasversteckspiel.de/index.html>;
- A Koordinációs Fórum az Antisemitizmus Ellen (The Coordination Forum for Countering Antisemitism) szélsőséges szimbólumok vizuális adatbázisa: <http://antisemitism.org.il/eng/Introduction>;
- Demos (dánul): <http://www.demos.dk/Symboler.htm>;
- Lonsdale News (hollandul): <http://www.lonsdalenews.nl/symboliek.html>;
- Searchlight Magazine, Signs of Hate: <http://www.opwedge.org.uk/SOHad.php>;
- Simon Wiesenthal Központ (Simon Wiesenthal Center): Digitális terrorizmus és gyűlölet (Digital Terrorism and Hate) 2007: <http://www.wiesenthal.com/site/apps/s/content.asp?c=fwLYKnN8LzH&b=253162&ct=3876867>;
- A www.rechtsextremismus.ch website Svájcban ad tanácsot.

Magyarázzuk el a jelentést

Vannak olyan diákok, akik egyáltalán nincsenek vele tisztában, hogy bizonyos szimbólumok olyan ideológiákat testesítenek meg, amelyekkel nem is szeretnének azonosulni. A tanárnak épp ezért meg kell beszélnie az osztállyal, hogy egyes jelképek miért hordoznak antiszemita üzenetet, és miért kell rájuk úgy tekinteni, mint antiszemita és rasszista ideológiák támogatásának kifejezési eszközeire. A legjobb, ha a diákoknak meg tudjuk mutatni a különbséget aközött, amikor egy adott szimbólum egy bizonyos kontextusban politikai célokat szolgál, és aközött, amikor sem tudatosan, sem tudattalanul nem hordoz ilyen jelentéstartalmat. Például, ha valaki a 18. születésnapján a 18-as számot viseli a pólóján, az nem antiszemita üzenet. Ugyanakkor a tanárnak tudatosítania kell, hogy vannak szélsőséges mozgalmak, amelyek kihasználják azt a tényt, hogy egy adott szimbólumnak vannak teljesen

ártatlan jelentései is, mint a 18-as számnak, mivel lehet, hogy az csak valakinek a korára utal. Sokat segíthet az eligazodásban, ha a pedagógus jól ismeri tanítványait.

Vegyünk igénybe segítséget

Amennyiben a tanár törvénybe ütköző megnyilvánulást észlel, az igazgatót és a rendészeti szerveket is érdemes bevonni a probléma kezelésébe.

Próbáljunk alternatívákat mutatni

A fiatalok, épp abban az életszakaszban vannak, amikor keresik és alakítják egyéni identitásukat, ezért választanak maguknak szimbólumokat, csoportokat és ideológiákat az azonosulásra. Annak érdekében, hogy megelőzzük, hogy a tanulók szélsőséges nézetek áldozataivá váljanak, azt tanácsoljuk, adjunk nekik minél nagyobb teret az olyan identitások kifejezésére, amelyek nem károsak, és mutassunk nekik olyan sok lehetőséget azonosulásra, amennyit csak lehet, hogy ezek alternatívát kínáljanak a szélsőséges ifjúsági csoportokkal szemben. Az iskola legyen befogadó és nyitott az egyéni igényekre, és biztosítson lehetőséget a diákoknak, hogy a tisztelet és a kölcsönös megértés légkörében kifejezhessék egyéniségüket, ezzel már meg is tettük az első, fontos lépést. A különböző pozitív kezdeményezések megismertetésére és a tolerancia előmozdítására több kampány is elindult már. Kiváló poszterek készültek például a „Rasszizmus elleni európai aktív hétre” (European Action Week against Racism), vagy a november 9-i „Fasizmus és antiszemitizmus elleni nemzetközi nap” (International Day against Fascism and Antisemitism) keretén belül (lásd <http://www.unitedagainstracism.org>). Egy másik kapcsolódási pont az Európa Tanács „Te is más vagy – te sem vagy más” („All different – All equal”) projektje (lásd <http://alldifferent-allegal.info/>).

1. Melléklet: Az antiszemitizmus munkadefiníciója

A Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) és az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) zsidó civil szervezetekkel valamint szakértőkkel konzultálva kidolgozta az antiszemitizmus alábbi munkadefinícióját, amely magában foglalja az antiszemitizmus hagyományos és mai megnyilvánulási formáit egyaránt. A munkadefiníció kidolgozásának az volt a célja, hogy gyakorlati útmutatóként szolgáljon az antiszemita esetek felismeréséhez, azok akár szavakban akár tettekben jelennek is meg.

Munkadefiníció

Az antiszemitizmus olyan sajátos kép a zsidóságról, amely alkalmas a zsidósággal szembeni gyűlölet kifejezésére.

Az antiszemitizmus szóbeli vagy fizikai megnyilvánulási formái irányulhatnak zsidó- vagy nem zsidó emberek, személyes tulajdonuk, valamint zsidó közösségi intézmények és vallási létesítmények ellen.

E megnyilvánulások irányulhatnak – a zsidó közösséggel azonosított – Izrael Állam ellen is.

Az antiszemitizmus gyakran vádolja emberiségellenes összeesküvéssel a zsidókat, és a zsidókat teszi felelőssé azért, ha a dolgok általában rosszul alakulnak. Az antiszemitizmus – a zsidók felruházása negatív sztereotípiákkal és jellemvonásokkal – megjelenhet szóban, írásban és képi formában, valamint tettekben.

Napjainkban az antiszemitizmus megnyilvánulási formái, kontextustól függően, a közéletben, a médiában, az iskolában, a munkahelyen valamint vallásos közegben – egyebek mellett - a következők lehetnek:

- Felhívás a zsidók bántalmazására vagy meggyilkolására, illetve az ilyen cselekedetekben való bűnrészesség vagy ezek igazolása valamely radikális ideológia vagy szélsőséges vallásfelfogás alapján.
- Hazug, embertelen, démonizáló, sztereotíp állítások hangoztatása a zsidókkal, vagy a zsidó közösségnek tulajdonított hatalommal kapcsolatban, mint például – egyebek mellett – a világot behálózó zsidó összeesküvés mítosza, vagy a zsidó hatalom vélelmezése a médiában, a gazdaságban, a kormányokban, vagy más társadalmi intézményekben;
- A zsidóság, mint nép felelőssé tétele olyan valós vagy képzelt bűnök miatt, amelyeket egy zsidó személy, vagy zsidók egy csoportja követett el, sőt olyan cselekedetekért, amelyeket nem is zsidók követtek el;
- A nemzetiszocialista Németország, valamint támogatói és cinkosai által a második világháború során a zsidósággal szemben elkövetett népirtás – a holokauszt – tényének, mértékének, módszereinek (például a gázkamrák) vagy szándékosságának tagadása;
- A vád, hogy a zsidóság, illetve Izrael Állam találta ki a holokausztot, illetve, hogy eltúlozza annak jelentőségét;
- A vád, miszerint a zsidó állampolgárok lojálisabbak Izrael, illetve a világ zsidóságának feltételezett érdekei, mint saját nemzetük iránt.

Az Izrael Állam ellen irányuló antiszemitizmus megnyilvánulási formái – kontextustól függően – az alábbiak lehetnek:

- A zsidó nép önrendelkezési jogának tagadása (például annak hangoztatása, hogy Izrael Állam léte rasszista törekvések megtestesülése);
- Kettős mérce alkalmazása Izraellel szemben, melynek alapján Izraeltől olyan magatartást várnak el, amelyet más demokratikus államoktól nem várnak el és nem követelnek meg;
- Izrael vagy az izraeliek ábrázolása során a klasszikus antiszemitizmus szimbólumainak és képeinek alkalmazása (például Jézus-gyilkosság vádja, vérvád);
- A mai izraeli politikának a náci politikával való összehasonlítása;
- Az egész zsidóság felelőssé tétele Izrael Állam cselekedeteiért.

Nem tekinthető azonban antiszemita megnyilvánulásnak Izrael Állam kritikája, amennyiben ez bármely más állammal szemben is alkalmazott mércét használ.

Antiszemita cselekmények akkor számítanak bűncselekményeknek, ha azokat a törvények ekként definiálják (például egyes országokban a holokauszttagadást, vagy antiszemita irodalom terjesztését). A bűncselekmények akkor tekintendők antiszemita indíttatásúaknak, ha célpontjaikat – legyenek azok személyek vagy birtoktárgyak (például épületek, iskolák, imaházak, temetők) – vélt vagy valós zsidó származásuk, vagy zsidókhoz való kapcsolódásuk miatt érte a támadás. Antiszemita indíttatású diszkriminációnak minősül olyan lehetőségek vagy szolgáltatások megtagadása zsidóktól, amelyek mások számára szabadon elérhetők. Az antiszemita diszkriminációt számos országban törvény bünteti.

2. Melléklet: Ajánlott honlapok

További információért az alábbi honlapokat érdemes felkeresni:

a) Nemzetközi szervezetek

Az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája

<http://www.osce.org/odihr>

A varsói székhelyű ODIHR az EBESZ hatáskörében működik olyan területeken, mint választások megfigyelése, demokratizálódás, emberi jogok, tolerancia és megkülönböztetés mentesség, és a jogállamiság.

Az ODIHR programja a tolerancia és megkülönböztetés mentesség előmozdítására (<http://www.osce.org/odihr/20051.html>) az 56 EBESZ tagállamnak nyújt segítséget az alábbi témákban: gyűlölet bűncselekmények, antiszemitizmus, rasszizmus/xenofóbia, muzulmánok elleni intolerancia, vallás és meggyőződés szabadsága.

- **Tananyagok az antiszemitizmusról**, amelyeket az amszterdami Anne Frank Házzal szoros együttműködésben fejlesztettek ki, az alábbi linken tölthető le az ODIHR honlapjáról:
http://www.osce.org/odihr/item_11_23875.html;
- A „**Holokauszt emlénapok előkészítése: javaslatok pedagógusoknak**” című dokumentum a Yad Vashem intézettel együttműködésben került kidolgozásra, és az alábbi honlapokon 13 nyelven érhető el:
<http://www.osce.org/odihr/20104.html>, vagy
<http://www1.yadvashem.org/education/departement/english/specproj.html>;
- Az ODIHR Információs Rendszer a **Tolerancia és Megkülönböztetés Mentesség Elősegítésére** (<http://tnd.odihr.pl>), amely a toleranciával és megkülönböztetés mentességgel kapcsolatos információkat gyűjti a különböző tagállamoktól és partner intézményektől. Az oktatási részben linkeket, tananyagokat és segédleteket kínál azok számára, akik formális, vagy informális oktatási tevékenységgel foglalkoznak az EBESZ régióban.

Az Európa Tanács Rasszizmus és Intolerancia-ellenes Bizottsága (European Commission against Racism and Intolerance)

<http://www.coe.int/ecri>

Az Európa Tanács Rasszizmus és Intolerancia-ellenes Bizottsága (ECRI) az Európa Tanács döntését követően alakult meg. Az ECRI feladata, hogy felvegye a harcot a rasszizmussal, xenofóbiával, antiszemitizmussal és intoleranciával az emberi jogok védelmének érdekében a tágabb értelemben vett Európa területén.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (European Union Agency for Fundamental Rights)

<http://www.fra.eu/fra/index.php>

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége információkat és adatokat gyűjt és elemez, felhívja a figyelmet az emberi jogokra, előmozdítja a civil társadalommal való párbeszédet, tanácsot ad az EU intézményeknek és a tagállamoknak politikájuk kialakításában, többek között a rasszizmus, a xenofóbia és az intolerancia elleni küzdelem területén.

A holokauszt és az ENSZ nemzetközi programja (The Holocaust and the United Nations Outreach Program)

<http://www.un.org/holocaustremembrance>

Ez a honlap háttér információt nyújt ahhoz az ENSZ közgyűlési határozathoz, amely tartózkodás nélkül elítélte a személyek és közösségek ellen irányuló vallási intolerancia, izgatás, zaklatás, vagy erőszak minden formáját, amelynek alapja etnikai származás vagy vallási meggyőződés. Forrásanyagok és vitaindító anyagok érhetőek el a honlapon.

A Holokauszt oktatásával, emlékezetével és kutatásával foglalkozó Nemzetközi Együttműködési Munkacsoport (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research)

<http://www.holocausttaskforce.org>

A Task Force honlapján megtalálható azoknak a különböző országokban működő szervezeteknek a gyűjteménye, amelyek a holokausztoktatás, megemlékezés és kutatás területén tevékenykednek; egy nemzetközi eseménynaptár; a levéltárak listája; a különböző országokban folyó megemlékezési és oktatási tevékenységek gyűjteménye; valamint a szervezet működéséről szóló információk. A holokauszt oktatásával kapcsolatos javaslatokat tartalmazó dokumentum, melyet a Task Force Oktatási Csoportja dolgozott ki, az alábbi linken érhető el:

<http://www.holocausttaskforce.org/education/guidelines-for-teaching/why-teach-about-the-holocaust.html?lang=hu>

b) Múzeumok, oktatási központok és kutatóintézetek

Anne Frank Ház (Anne Frank House)

<http://www.annefrank.org>

Az Anne Frank Ház egyszerre múzeum és oktatási központ. Tananyagokat dolgoz ki, kiállításokat szervez, kutatást végez, és oktatási projekteket valósít meg. A legfőbb témák: Anne Frank, a holokauszt, antiszemitizmus, diszkrimináció és emberi jogok.

Casa Sefarad Israel

<http://www.casasefarad-israel.es>

A Casa Sefarad Israel egy spanyol intézmény, melynek célja, hogy tanulmányozza és megőrizze a spanyolországi zsidóság történetét, valamint együttműködéseket kezdeményezzen Spanyolország és Izrael között. A Casa Sefarad az oktatás területén is aktív szerepet tölt be.

Antiszemitizmus Kutatóközpont, Berlin (Center for Research on Antisemitism, Berlin)

<http://www.tu-berlin.de/~zfa>

A Berlieni Műszaki Egyetem egyik intézete, az egyetlen ilyen jellegű intézmény Európában. Az intézetben folyó kutatások középpontjában az antiszemitizmus, valamint a kisebbségekkel szembeni előítéletek állnak. További kutatási területeik a német-zsidó történelem és a holokauszt. Az elérhető tananyagokkal kapcsolatos információkról a honlapon lehet tájékozódni.

Koordinációs Fórum az Antiszemitizmus Ellen (Coordination Forum for Countering Antisemitism)

www.antisemitism.org.il

A Koordinációs Fórum az Antiszemitizmus Ellen egy olyan állami intézmény, amely az antiszemita tevékenységeket kíséri figyelemmel világszerte. Koordinálja az antiszemitizmus

elleni küzdelmet különböző kormányzervek és zsidó szervezetek bevonásával a világ minden részén.

Szemtől Szemben a Történelemmel és Önmagunkkal (Facing History and Ourselves)

<http://www.facinghistory.org>

Ez a szervezet különböző háttérrel rendelkező tanárokat és diákokat fog össze a rasszizmus, az előítéletek és az antiszemitizmus tanulmányozására azzal a céllal, hogy hozzájáruljon egy tudatosabb polgárokból álló, humánusabb társadalom kialakításához.

H-Antiszemitizmus (H-Antisemitism)

<http://www.h-net.org/~antis>

Ez a hálózat az antiszemitizmus történetének tudományos feldolgozását segíti elő, és sokféle bibliográfiát, kutatási eredményt és oktatási segédanyagot kínál.

Tanuljunk a Történelemből (Lernen aus der Geschichte)

<http://lernen-aus-der-geschichte.de>

A német honlap oktatási projektekről és kezdeményezésekről nyújt információkat olyan témákban, mint a nemzetiszocializmus, holokauszt, emberi jogok, és ezek mai vonatkozásai. A honlap egy része európai fórumként szolgál.

Az Élő Történelem Fóruma (The Living History Forum)

<http://levandehistoria.se>

Az Élő Történelem Fóruma nevű svéd állami intézmény a történelmet kiindulópontnak használja, hogy olyan mai jelenségekre hívja fel a figyelmet, melyek intoleranciához és igazságtalansághoz vezethetnek. Innovatív módszerek alkalmazásával arra bátorítják a fiatalokat, hogy alkotó módon találják meg, ők milyen intoleranciával találkoznak saját életükben. További információk tevékenységükről angolul is megtalálhatók a honlapon.

Közel– Keleti Média Kutató Intézet (Middle East Media Research Institute)

<http://www.memri.org>

A Közel– Keleti Média Kutató Intézet (MEMRI) a közel–keleti régióban megjelenő média tartalmakat elemzi. A MEMRI a Nyugat és a Közel–Kelet közötti nyelvi szakadékot igyekszik áthidalni azáltal, hogy megjelenteti az arab, a perzsa, a török médiában megjelenő aktuális hírek fordítását. Ezen kívül saját elemzéseket közöl a Közel–Kelet politikai, ideológiai, intellektuális, társadalmi, kulturális, és vallási folyamatairól.

Tolerancia Múzeum (Museum of Tolerance)

<http://www.museumoftolerance.com>

A Tolerancia Múzeum egy olyan interaktív múzeum az Egyesült Államokban, amely a rasszizmussal és az előítéletekkel foglalkozik, valamint holokauszt történetével.

Antiszemitizmus Ellenes Projektek (Projekte gegen Antisemitismus)

<http://www.projekte-gegen-antisemitismus.de>

Az Antiszemitizmus–Ellenes Projektek egy német kezdeményezés, amelyet az Amadeo Antonio Alapítvány lát el oktatási anyagokkal, tanácsokkal, háttér információkkal és az antiszemitizmussal kapcsolatos hírekkel.

Stephen Roth Intézet a Jelenkori Antiszemitizmus és Rasszizmus Kutatására (The Stephen Roth Institute for the Study of Contemporary Antisemitism and Racism)

<http://tau.ac.il/Anti-Semitism>

A jelenkori antiszemitizmus és rasszizmus kutatására szakosodott Stephen Roth Intézet a Tel–Avivi Egyetem Werner könyvtárában működik, amely a világ egyik legnagyobb gyűjteményét őrzi antiszemita, náci és szélsőséges irodalmakból.

Az Egyesült Államok Holokauszt Emlékmúzeuma (United States Holocaust Memorial Museum)

<http://www.ushmm.org>

A holokausztnak élő emléket állító múzeum, az Egyesült Államok Holokauszt Emlékmúzeuma arra szeretné ösztönözni a politikai vezetőket és az állampolgárokat, hogy aktívan szálljanak szembe a gyűlölettel, előzzék meg a népi irtásokat, mozdítsák elő az emberi méltóság ügyét és erősítsék a demokratizálódást.

Vidal Sassoon Nemzetközi Központ az Antiszemitizmus Tanulmányozására (Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism)

<http://www.sicsa.huji.ac.il>

A központ az antiszemitizmus történetét kutatja, vizsgálja a zsidók és nem zsidók kapcsolatát, különös tekintettel a feszültségekkel és válságokkal terhelt időszakokra.

Az Arab és Muzulmán Antiszemitizmus Bibliográfiája (Bibliography on Arab and Muslim Anti-Semitism) (A Vidal Sassoon Központ projektje)

<http://www.huji.ac.il/islam.html>

Yad Vashem

<http://yadvashem.org>

A Yad Vashem, a Holokauszt Áldozatainak és Hőseinek Emlékhatósága 1953–ban jött létre az izraeli parlament határozata alapján. Kezdetől fogva a feladatai közé tartozott a zsidó nép holokauszt történelmének dokumentálása, a hat millió áldozat emlékének és történetének megőrzése, a holokauszt örökségének átadása a következő generációk számára a gyűjtemény, a könyvtár, az oktatási központ, a múzeumok, a kutatási intézet segítségével, valamint a Világ Igazainak elismerése révén, akik az életük kockáztatása árán mentettek zsidókat a holokauszt idején.

c) Civil szervezetek

Rágalmazásellenes Liga (Anti–Defamation League)

<http://www.adl.org>

Az 1913–ban alapított Rágalmazásellenes Liga az egyik legjelentősebb polgárjogi szervezet, fő tevékenységei az antiszemitizmus és minden fanatizmus elleni küzdelem, valamint a demokrácia értékeinek a védelmezése.

Amerikai Zsidó Bizottság (American Jewish Committee)

<http://www.ajc.org>

Az Amerikai Zsidó Bizottság egy nemzetközi agytröszt és érdekvédő szervezet, mely a pluralista és demokratikus társadalmi berendezkedést támogatja, ahol minden kisebbség védelmet élvez. Fő tevékenységi körük az antiszemitizmus és a fanatizmus minden típusa elleni küzdelem, a pluralizmus és a közös állampolgári értékek előmozdítása, az emberi jogok védelme, annak képviselése, hogy Izraelnek joga van békében és biztonságban élni szomszédjaival, valamint a zsidó élet védelmezése és támogatása.

A Kreuzberg Kezdeményezés az Antiszemitizmus Ellen (Kreuzberger Initiative gegen Antisemitismus)

<http://www.kiga-berlin.org>

A Kreuzberger Initiative gegen Antisemitismus olyan civil szervezet, amelynek célja az antiszemizmus elleni küzdelem, különösen a bevándorló fiatalok körében. Több oktatási programjuk hozzáférhető a honlapon.

Rasszizmus és Antiszemitizmus Elleni Nemzetközi Liga (Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisémitisme)

<http://www.licra.org>

A Rasszizmus és Antiszemitizmus Elleni Nemzetközi Liga részt vesz az antiszemizmus és a rasszizmus elleni küzdelemben, többek között rasszista weboldalakat monitoroz. Forrás- és háttéranyagok érhetőek el honlapjukon.

Simon Wiesenthal Központ (Simon Wiesenthal Center)

<http://wiesenthal.com>

A Simon Wiesenthal Központ egy nemzetközi zsidó jogvédő szervezet, amely elkötelezett a holokauszt emlékének megőrzése, a tolerancia és megértés elősegítése mellett, támogatja az ilyen célú közösségi kezdeményezéseket, oktatási programokat és társadalmi megmozdulásokat. A központ felemeli hangját az antiszemizmus, a gyűlölet, a terrorizmus és az emberi jogok megsértése ellen.

SOVA Központ (SOVA Center)

<http://www.sova-center.ru>

Az orosz civil szervezet, a SOVA Központ Oroszországban figyeli és elemzi a szélsőségeséget, intoleranciát és rasszizmust. A honlap egy része angol nyelvű.